

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
Факультет міжнародного туризму та економіки
Кафедра туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему

РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ,
ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Виконав: студент II курсу, групи МТЕ-132м

Спеціальності 242 Туризм

(код і найменування спеціальності)

Освітня програма Туризмознавство

САФРОНЕНКО І.Ю.

(прізвище та ініціали)

Керівник ШЕЛЕМЕТЬЄВА Т.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент БАРНА М.Ю.

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Запорізька політехніка»

Інститут, факультет Міжнародного туризму та економіки

Кафедра Туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Ступінь вищої освіти Другий (магістерський) рівень

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітня програма (спеціалізація) Туризмознавство
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри ТГРБ

Валентина ЗАЙЦЕВА

«___» _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

САФРОНЕНКО Ігоря Юрійовича

(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Розвиток медичного туризму в Україні: особливості, проблеми, перспективи.

керівник роботи (проекту) ШЕЛЕМЕТЬЄВА Т.В., д.е.н., професор

затвердженні наказом вищого навчального закладу від 18 жовтня 2023 року № 397

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 01.12.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи (проекту) в роботі використанні використані закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти Міністерства культури та інформаційної політики України, Державного агентства розвитку туризму України, наукові праці українських і зарубіжних учених, статистичні матеріали Державної служби статистики України, закордонні аналітичні матеріали, інформація з інтернет-джерел.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретичні основи медичного туризму. Розділ 2. Дослідження розвитку медичного туризму в Україні. Розділ 3. Перспективи розвитку медичного туризму в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

3 таблиці, 5 рисунків.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ШЕЛЕМЕТЬЄВА, професор каф. ТГРБ	01.09.2023	02.09.2023
2	ШЕЛЕМЕТЬЄВА, професор каф. ТГРБ	23.09.2023	25.09.2023
3	ШЕЛЕМЕТЬЄВА, професор каф. ТГРБ	16.10.2023	18.10.2023
Нормо контроль	ГРЕСЬ-ЄВРЕІНОВА С.В., доцент каф. ТГРБ	28.11-10.12.2023	

7. Дата видачі завдання 1 вересня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	20.08-01.09.2023	виконано
2	Вивчення літературних джерел	01.09-10.09.2023	виконано
3	Збір матеріалу на кваліфікаційну роботу	01.09-01.10.2023	виконано
4	Групування та аналіз зібраного матеріалу	01.09-11.10.2023	виконано
5	Виконання першого розділу	01.10.2023	виконано
6	Виконання другого розділу	20.10.2023	виконано
7	Виконання третього розділу	05.11.2023	виконано
8	Формування висновків та рекомендацій	06-09.11.2023	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної роботи	10-11.11.2023	виконано
10	Перевірка роботи на плагіат	12-15.11.2023	виконано
11	Перевірка роботи керівником	16-20.11.2023	виконано
12	Одержання відгуку та рецензії	22-23.11.2023	виконано
13	Попередній захист кваліфікаційної роботи	16-20.11.2023	виконано
14	Подання роботи на кафедру	01.12.2023	виконано
15	Захист кваліфікаційної роботи	15.12.2023	виконано

Студент

_____ (підпис)

Ігор САФРОНЕНКО (ім'я та прізвище)

Керівник роботи (проекту)

_____ (підпис)

Тетяна ШЕЛЕМЕТЬЄВА (ім'я та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 90 с., 5 рис., 3 табл., 1 додаток, 60 джерел.

Об'єкт дослідження – медичний туризм.

Мета роботи – дослідження особливостей медичного туризму в Україні та його напрямів, виявлення проблем та обґрунтування перспектив його розвитку.

Методи дослідження: логіко-семантичний; узагальнення й систематизації; аналізу та синтезу; схематичного й графічного зображення; статистичного аналізу та розрахунку.

В першому розділі кваліфікаційної роботи досліджено особливості медичного туризму та його видів; охарактеризовано чинники розвитку медичного туризму в Україні; визначено правові аспекти медичного туризму в Україні. В другому розділі проаналізовано ринок внутрішнього, виїзного та в'їзного медичного туризму в Україні; досліджено досвід країн світу щодо розвитку медичного туризму; виокремлено проблеми розвитку медичного туризму в Україні. В третьому розділі обґрунтовано перспективи розвитку реабілітаційного туризму в Україні як напрямку медичного туризму; розроблено реабілітаційний тур як новітньої технології корекційної роботи відновлення здоров'я і працездатності осіб з обмеженими фізичними і психологічними можливостями.

Одержані результати кваліфікаційної роботи можуть сприяти подальшому розвитку реабілітаційного туризму в Україні в сучасних умовах задля ефективного відновлення здоров'я і працездатності осіб з обмеженими фізичними і психологічними можливостями та розвитку туристичного бізнесу.

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ, ОСОБЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ТУР, НАПРЯМКИ, ДОСЛІДЖЕННЯ.

АНОТАЦІЯ

Сафроненко І. Ю. Розвиток медичного туризму в Україні: особливості, проблеми, перспективи. – Кваліфікаційна робота.

У роботі досліджено теоретичні основи медичного туризму. Розглянуто особливості медичного туризму та його видів. Охарактеризовано чинники розвитку медичного туризму в Україні. Визначено правові аспекти медичного туризму в Україні. Проаналізовано ринок внутрішнього, виїзного та в'їзного медичного туризму в Україні. Досліджено досвід країн світу щодо розвитку медичного туризму. Виокремлено проблеми розвитку медичного туризму в Україні. Запропоновано перспективні напрями розвитку медичного туризму в Україні.

Ключові слова: медичний туризм, особливості, проблеми, перспективи, реабілітаційний тур, напрямки, дослідження.

ANNOTATION

Safronenko I. U. Development of medical tourism in Ukraine: features, problems, prospects. – Qualifying work.

The paper examines the theoretical foundations of medical tourism. The peculiarities of medical tourism and its types are considered. The factors of the development of medical tourism in Ukraine are characterized. The legal aspects of medical tourism in Ukraine are defined. The market of domestic, outbound and inbound medical tourism in Ukraine was analyzed. The experience of the countries of the world regarding the development of medical tourism has been studied. Problems of the development of medical tourism in Ukraine are singled out. Prospective directions for the development of medical tourism in Ukraine are proposed.

Keywords: medical tourism, features, problems, prospects, rehabilitation tour, directions, research.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ВТО – Всесвітня Туристична Організація

ВВП – валовий внутрішній продукт

див. рис. – дивитися рисунок

див. табл. – дивитися таблицю

ЗМІ – засоби масової інформації

ін. – інше

млн. грн. – мільйон гривень

млрд. дол. – мільярд доларів

од. – одиниць

ООН – організація об'єднаних націй

ПАР – Південно-Африканська Республіка

ПЗФ – природо-заповідний фонд

ПРП – природно-ресурсний потенціал

ПТР – природно-туристичні ресурси

р. – рік

ст. – сторіччя

тис. грн. – тисяч гривень

т. ч. – у тому числі

хв. – хвилина

ЮНВТО – Всесвітня туристична організація

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ	11
1.1. Сутність, особливості та види медичного туризму	11
1.2. Чинники розвитку медичного туризму в Україні	25
1.3. Правові аспекти медичного туризму в Україні	27
Висновки до розділу 1	35
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	38
2.1 Аналіз ринку медичного туризму в Україні	38
2.2. Дослідження досвіду країн світу щодо розвитку медичного туризму	50
2.3. Проблеми розвитку медичного туризму в Україні	60
Висновки до розділу 2	64
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	66
3.1. Обґрунтування перспектив розвитку реабілітаційного туризму в Україні як напрямку медичного туризму	66
3.2. Розробка реабілітаційного туру як новітньої технології корекційної роботи відновлення здоров'я і працездатності осіб з обмеженими фізичними і психологічними можливостями	72
Висновки до розділу 3	77
ВИСНОВКИ	79
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	82
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи полягає в тому, медичний туризм це широко розвинена практика у світі, але поки що мало представлена в Україні. Країна має великий потенціал для цього виду туризму саме тому, що в нас значно більше санаторно-курортних та лікувально-реабілітаційних закладів в Україні, аніж в середньому по Європі і вони також більш доступні за ціною. Крім того, медичний туризм – це один із вагомих факторів розвитку галузі охорони здоров'я, поповнення державного бюджету, залучення іноземних інвестицій і створення позитивного іміджу країни.

Україна, маючи репутацію постачальника медичних послуг з хорошим співвідношенням ціна-якість, може стати перспективним напрямком розвитку медичного туризму в Європі та світі. Під медичним туризмом розуміють вид господарської діяльності, спрямований на надання послуг з діагностики, лікування та профілактики захворювань за межами країни проживання. При деяких видах медичного туризму отримання висококваліфікованої медичної послуги поєднується з відпочинком.

Багато наукових досліджень свідчить про суттєві передумови розвитку медичного туризму в Україні. Так, роль медичного туризму в розвитку внутрішнього туристичного ринку України, сутність поняття «медичний туризм» та фактори його розвитку, ринок виїзного та в'їзного медичного туризму в Україні досліджували в статті Діденко К. та Жученко В.. Теоретичні основи медичного туризму як нового та дуже перспективного напрямку туризму, проблеми перетворення медичного туризму у високоприбуткову галузь розглядають Мальська М. та Бордун О.. Досліджували ринок медичного туризму, особливості його функціонування та розвитку у сучасних економічних умовах та можливі шляхи адаптації до наслідків кризових явищ в статті Гапоненко Г., Євтушенко О. та Шамара І. та ін.

Проте, на думку авторів, в опублікованих наукових працях не повною мірою визначено всі елементи медичного туризму та їх вплив на його

розвиток.

Метою роботи є дослідження особливостей медичного туризму в Україні та його напрямів, виявлення проблем та обґрунтування перспектив його розвитку.

Досягнення мети зумовлює необхідність виконання таких завдань:

- охарактеризувати теоретичні основи розвитку медичного туризму;
- проаналізувати особливості розвитку медичного туризму в Україні;
- виокремити проблеми розвитку медичного туризму в Україні;
- визначити та обґрунтувати перспективи розвитку реабілітаційного туризму в Україні.

Об'єктом дослідження є медичний туризм.

Предметом дослідження є процес розвитку медичного туризму в Україні.

Для вирішення поставлених завдань у роботі використано такі методи дослідження: логіко-семантичний (для поглиблення та вдосконалення понятійнокатегоріального апарату у сфері медичного туризму); узагальнення й систематизації (для систематизації поглядів учених та узагальнення категорійного апарату щодо медичного туризму); аналізу та синтезу (для визначення особливостей, проблем та перспектив розвитку медичного туризму); схематичного й графічного зображення – (для схематичного подання ключових теоретичних аспектів дослідження проблеми й наочного зображення статистичних матеріалів і аналітичних даних); статистичного аналізу та розрахунку (для оцінювання розвитку медичного туризму).

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні видання Верховної Ради України та органів виконавчої влади, Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, Державної агенції розвитку туризму України, статистичні дані Державної служби статистики України, монографії, наукові публікації щодо розвитку медичного туризму, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в доповненні змісту теоретичних основ медичного туризму та практичних пропозицій щодо

розвитку реабілітаційного туризму як новітньої технології корекційної роботи, які дозволять створювати умови для подальших надходжень від туризму до бюджету країни.

Практична значимість полягає у тому, що результати дослідження щодо розвитку реабілітаційного туризму в Україні в сучасних умовах сприятимуть ефективнішому відновленню здоров'я і працездатності осіб з обмеженими фізичними і психологічними можливостями та розвитку туристичного бізнесу (довідка про впровадження від 25.11.2023 р.).

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні результати кваліфікаційної роботи були викладені і ухвалені на Щорічній науково-практичній конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів та студентів «Тиждень науки-2023» (м. Запоріжжя, 24–28 квітня 2023 р.) та Міжнародній науково-практичній конференції «Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства» (м. Запоріжжя, 10 листопада 2023 р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліка посилань (60 найменувань) та 1 додаток. Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок ком'ютерного тексту; основний зміст роботи викладено на 81 сторінки. Робота містить 3 таблиці та 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність, значення, особливості та види медичного туризму

Медичний туризм в світі продовжує глобалізуватися і стрімко набирати обертів. Під медичним туризмом розуміють вид господарської діяльності, спрямований на надання послуг з діагностики, лікування та профілактики захворювань за межами країни проживання. При деяких видах медичного туризму отримання висококваліфікованої медичної послуги поєднується з відпочинком. Часто медичний туризм ототожнюють з оздоровчим. Проте ці поняття не ідентичні [25].

На відмінності між оздоровчим та медичним туризмом вказує у своїх дослідженнях Хелен Косбурн. Оздоровчий туризм передбачає подорожі і відвідування курортів та інших закладів, що пропонують здебільшого оздоровчі послуги, які включають широкий спектр від терапевтичних до різноманітних фітнес- та релакс-програм.

Водночас медичний туризм передбачає першочергово отримання медичної допомоги для подолання цілком визначеної конкретної проблеми зі здоров'ям. У такому контексті він тісно інтегрований з системою медичних закладів. А оздоровчий туризм орієнтується на рекреаційно-туристичну інфраструктуру.

Крім того, при дослідженні даної галузі вживається низка різноманітних термінів. Однак аналіз дефініцій цих термінів дає чітко зрозуміти, що поняття «спа-лікувальний туризм» є тотожним як за змістом, так і за обсягом поняттю «лікувально-оздоровчий туризм», який вживається у вітчизняній літературі, та поняттю «health tourism» (подорожі за здоров'ям), поширеному в англomовній літературі [33].

Поряд із цим у англomовній фаховій літературі також вживаються терміни «wellness tourism», «health care tourism», «cure tourism», «holistic tourism», «well-being tourism», «spa tourism», «medical tourism», «health and

wellness tourism» тощо. Одночасно в українській фаховій літературі використовуються терміни: «лікувальний туризм», «санаторно-лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», «медичний туризм», зустрічаються «спатуризм», «велнес-туризм» та інші інтерпретації. Хоча ці терміни інколи замінюють одне одного, й навіть вживаються замість поняття «спалікувальний туризм» чи «оздоровчо-лікувальний туризм», в більшості випадків під кожним з цих термінів маються на увазі різні концепції [15].

Таким чином, головною ознакою медичного туризму є бажання отримати неекстрене лікування гострих та хронічних захворювань, або проведення медичних маніпуляцій. Умовно виділяють два основних потоки медичного туризму, причини появи яких зовсім різні. Перший – це виїзд на лікування пацієнтів з багатих і економічно розвинених країн в треті країни. Другий – це виїзд з відносно більш бідних країн з невисоким рівнем медичної допомоги в країни з високим рівнем розвитку медичної допомоги [21].

За аналітичними висновками International Medical Travel Journal, медичний туризм перетворюється в одну з найбільш швидкозростаючих галузей. Опитування проведені у 280 клініках і лікарнях 60 країн світу – лідерах медичного туризму свідчать про позитивну динаміку розвитку цього виду світового бізнесу. Найбільші прибутки очікуються в медичному туризмі, орієнтованому на надання послуг з косметичної хірургії, лікування раку, репродуктивної медицини і стоматологічного лікування. За прогнозами асоціації Deloitte Center for Health Solutions економіки країн з невисокими цінами на медичні послуги отримають прибутки понад 2 млрд дол. США від цього виду діяльності [30].

Стрімкий розвиток індустрії медичного туризму в останні 10 років обумовлений кількома причинами:

- зростанням вартості лікування в країнах з розвинутою економікою;
- появою нового сегменту споживачів медичних послуг, які воліють поєднувати якісне лікування за низькими цінами, з можливістю отримання яскравих вражень від подорожей в інші країни;

- не можливість оперативного отримання необхідної медичної допомоги (листи-очікування) в країнах Європейського Союзу та в країнах Близького Сходу;

- відсутність у низці країн світу якісної медичної допомоги та відповідних технологій лікування та діагностики.

З метою розвитку медичного туризму уряди деяких країн розробляють системи охорони здоров'я, в структуру якої входять лікувально-профілактичні заклади, туристичні агентства та страхові компанії, орієнтовані на медичний туризм. Існують національні програми, спрямовані на популяризацію країни в сфері медичного туризму [45].

Чинниками перспективності країни для медичного туризму виступають:

- рівень розвитку медицини, медичних технологій тощо;
- вартість діагностики та лікування;
- розвиток транспортного та готельного секторів;
- рівень мовної інтеграції в країні;
- законодавча база;
- імідж держави;
- локалізація країни на мапі світу.

Ринок медичного туризму являє собою систему економічних відносин з приводу купівлі-продажу медичних і оздоровчих послуг та організації подорожей з метою їх отримання.

Баєв В. пропонує класифікацію виробників послуг з медичного туризму, яка представлена на рисунку 1.1 [3].

Виробники – продуценти медичних послуг – це зареєстровані та ліцензовані в установленому порядку лікувально-профілактичні, санаторно-курортні та інші оздоровчі заклади будь-яких організаційно-правових форм та форм власності, що надають послуги з збереження та відновлення здоров'я.

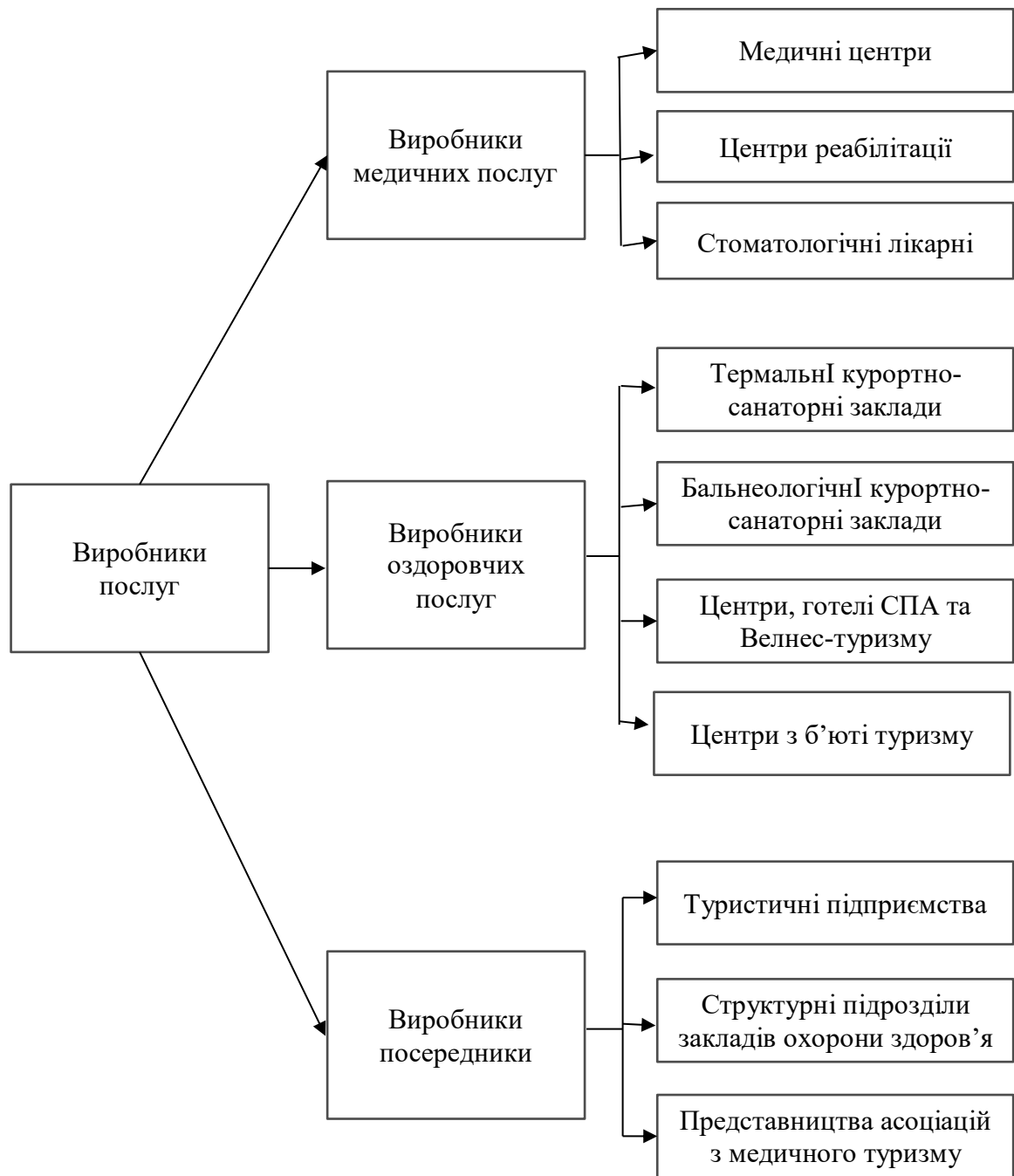

Рис. 1.1 – Класифікація виробників послуг з медичного туризму

Виробники медичних послуг надають послуги із збереження життя та повернення здоров'я. Виробники оздоровчих послуг пропонують послуги з збереження та підтримки станів здорового організму. До цієї категорії також належать заклади, що надають послуги із збереження та підтримки певного ступеня хронічних станів та інвалідності [22].

Специфіка медичного туризму проявляється в тому, що в переважній

кількості випадків кінцевий споживач медичної послуги не може безпосередньо її купувати у виробника. Тому об'єктивною умовою функціонування ринку медичного туризму є наявність виробників-посередників. Діяльність виробників-посередників характеризується колом питань з організації туристичної подорожі, пошуку та укладання угод з виробниками-медичних послуг, транспортування, проживання тощо. Агентства з медичного туризму забезпечують всебічну підтримку туристів, яка є значно ширшою, ніж послуги звичайного туристичного агента. Агентства з медичного туризму забезпечують організацію якісного та доступного медичного обслуговування до та після лікування, догляд під час лікування, формування плану лікування спільно з лікарями зарубіжних та вітчизняних клінік, оцінку співвідношення ціна-якість в різних лікувально-профілактичних закладах [27].

Нині Україна робить серйозні кроки у напрямі розвитку медичного туризму. Першим серйозним кроком цього є створення Української Асоціації медичного туризму, яка взяла на себе місію в об'єднанні можливостей державного та приватного сектора медицини України.

Фахівці Всесвітньої туристичної організації поділяють міжнародний медичний туризм на 4 основні групи:

- діагностика;
- лікування;
- реабілітація;
- профілактика.

Більшість пацієнтів Bookimed їде за кордон саме для діагностики захворювання. Так вони можуть отримати її більш якісною та точною чи швидше, ніж у себе вдома. Наприклад, метод діагностики раку – ПЕТ-КТ – доступний практично у всіх клініках Ізраїлю, Німеччини чи Туреччини, тому пацієнт може пройти обстеження одразу після приїзду. Щоб потрапити на ПЕТ-КТ у країнах СНД, потрібно записуватися в чергу, оскільки апаратів мало. Іноді час очікування може тривати до 3-4 тижнів

[56].

Пацієнти Bookimed обирають лікування за кордоном за такими медичними напрямками:

- онкологія та онкогематологія;
- серцево-судинна хірургія;
- неврологія та нейрохірургія;
- ортопедичні операції;
- лікування безпліддя;
- естетичні процедури та пластичні операції;
- стоматологія;
- чек-ап.

Пацієнти обирають іншу країну, щоб отримати доступ до нових методик та якісніших препаратів. У деяких випадках визначальним критерієм вибору стає ціна. Навіть із додатковими витратами на дорогу та проживання в іншій країні пацієнт може заощадити від 30% до 80%. Наприклад, операція із заміни серцевого клапана в США коштує близько \$150 тис., тоді як в Індії – лише до \$10 000 [35].

У провідних центрах медичного туризму лікарі використовують нові протоколи з ефективними та щадними методами, які не завжди доступні пацієнтам на батьківщині. Часто людина хоче лікуватися у конкретного лікаря, почитавши про нього добрі відгуки.

Реабілітаційні центри за кордоном використовують традиційні методи відновлення (метод Бобат, Войта-терапія та ін.) та експериментальні методики. Для пацієнтів тут створюють комфортні умови перебування та психологічну атмосферу, яка сприяє якнайшвидшому відновленню. Саме через високу якість медичного сервісу та індивідуального підходу пацієнти Bookimed обирають реабілітацію за кордоном [44].

За даними Bookimed, за останні кілька років пацієнти з країн СНД дедалі частіше їдуть за кордон для того, щоби пройти чек-ап обстеження. Це комплексна діагностика організму, яка дозволяє виявити схильність до

захворювання або саму хворобу на ранніх етапах. Після цього людина може зберегти здоров'я лише змінивши спосіб життя і харчування, або пройшовши профілактичне лікування.

Програми профілактичної діагностики у країнах Європи з'явилися раніше, ніж у СНД. Європейські лікарі мають більший досвід у подібному обстеженні та застосовують медичне обладнання вищої якості. Пройти чек-ап за кордоном пацієнт може лише за 1 день [36].

Для загальної назви описуваного напрямку туристичної діяльності найбільш релевантним є термін «лікувально-оздоровчий туризм». Такий вибір пояснюється тим, що цей термін включає максимально широкий спектр понять, що мають відношення до діяльності, пов'язаної з наданням і споживанням послуг щодо покращення і збереження здоров'я. При цьому такі послуги надаються поза межами звичного середовища індивіда. Важливо, що в даному контексті в якості туристів розглядаються як особи з різними захворюваннями, так і клінічно здорові люди. Лікувально-оздоровчий туризм як окремий вид туризму виділяється в Законі України «Про туризм», але, на жаль, визначення цього виду в законі не наведено. А.В. Бабкін визначає лікувальнооздоровчий туризм як діяльність, що характеризується переміщенням резидентів і нерезидентів в межах чи за межі державних кордонів на термін не менше 20 годин і не більше 6 місяців в оздоровчих цілях, цілях профілактики різноманітних захворювань організму людини [42].

Домінанта цього напрямку туризму синтезує два поняття, пов'язані зі здоров'ям: лікування та оздоровлення. Лікування – це комплекс заходів, спрямованих на полегшення, усунення симптомів та проявів діагностованих порушень життєдіяльності, нормалізацію порушених процесів життєдіяльності. Оздоровлення – це комплекс впливів на організм з ціллю покращення самопочуття і зміцнення здоров'я, що виходять за рамки лікування.

В залежності від того, що лежить в основі діяльності – оздоровлення

чи лікування, виділяються два типи лікувально-оздоровчого туризму [51]:

- оздоровчий туризм, коли переслідується ціль покращення і забезпечення стійкості характеристик стану здоров'я шляхом немедичних впливів на організм. В випадку оздоровчого туризму, як правило, важко виділити основну (одну чи ряд послідовно пов'язаних) маніпуляцій. Споживачами послуг оздоровчого туризму, крім людей з різними дисфункціями, відхиленнями від норми стану здоров'я, можуть бути і клінічно здорові особи;

- лікувальний туризм, коли основною ціллю поїздки є лікування хворіб та інших відхилень від здорового стану організму.

Лікувальний туризм в свою чергу поділяється на наступні види:

- санаторно-курортний туризм, який передбачає лікування в санаторіях з застосуванням медичних не хірургічних чи малоінвазивних хірургічних процедур;

- медичний (клінічний) туризм, передбачає отримання медичних послуг, що надаються поза межами звичного середовища пацієнта в спеціалізованих лікувальних закладах (лікарнях, госпіталах, клініках, медичних центрах). Характерною особливістю медичного туризму є існування одної чи кількох взаємопов'язаних медичних маніпуляцій, спрямованих на лікування конкретного захворювання, що є первинною ціллю всього туру [5].

Медичний туризм дозволяє поєднувати процедури, спрямовані на покращення фізичного здоров'я з відпочинком. Головною ціллю такого поєднання є найповніша реабілітація організму після медичних процедур [4, с. 175-178].

Часто медичний туризм ототожнюють з оздоровчим. Особливо вітчизняні вчені не роблять чіткого поділу та диференціації між новими видами туристичної діяльності, що стосуються лікування та оздоровлення. Так, наприклад, менеджер департаменту медичного туризму «МедВояж», що діє на українському ринку, Наталія Бондаренко, у своєму інтерв'ю газеті «Сейчас» зазначає, що на сьогоднішній день медичний туризм має 3

види: оздоровчий, діагностичний та лікувальний [6]. Таким чином можна зробити висновок, що медичний туризм – це широке поняття, яке включає в себе як клінічне лікування, так і різноманітні обстеження організму, оздоровлення в санаторно-курортних закладах, SPA-центрах і т. д.

Проте, звертаючись до напрацювань зарубіжних вчених, все ж бачимо, що ці поняття не є ідентичними. Оздоровчий туризм передбачає подорожі і відвідування курортів та інших закладів, що пропонують в основному оздоровчі послуги, які включають широкий спектр від терапевтичних до різноманітних фітнес- та релакс-програм. Ознаки оздоровчого туризму [7]:

- перебування за межами дому;
- оздоровлення – як найважливіший мотив подорожі;
- відпочинок в спеціально організованих умовах.

Водночас під медичним туризмом розуміють практику надання медичних послуг за межами країни проживання, що дозволяє поєднувати відпочинок за кордоном з отриманням висококваліфікованої медичної допомоги. Медичний туризм передбачає першочергово отримання медичної допомоги для подолання цілком визначеної конкретної проблеми зі здоров'ям. В такому контексті він тісно інтегрований з системою медичних закладів. А оздоровчий туризм орієнтується на рекреаційно-туристичну інфраструктуру. Отже, головною ознакою медичного туризму є бажання отримати неекстренелікування гострих та хронічних захворювань або проведення медичних маніпуляцій. Але, безумовно, споживач медичної послуги, перетинаючи кордон іншої держави, занурюється у її природне, культурне, духовне середовище. Значить, в цьому змісті такий пацієнт є повноцінним туристом. Як правило, не йдеться про виключні ситуації, коли залучається реанімаційний супровід (для таких випадків доречним вважається термін «медична евакуація») [4, с. 122-123].

Отже, медичний туризм – це один із нових, ще мало досліджених видів туристичної діяльності, який має спільні риси з лікувально-оздоровчим, курортно-рекреаційним туризмом, але й має певні відмінності

та особливості і становить самостійний напрям туризму.

Розглядаючи значення медичного туризму на соціально-економічний розвиток регіону, слід виокремити пряму і опосередковану форми такого значення. Прямою формою впливу медичного туризму на соціально-економічний розвиток регіону є зокрема та, дія якої проявляється у безпосередньому економічному та соціальному ефекті від припливу медичних туристів у регіон. Фактично, ефекти прямого впливу розвитку медичного туризму визначаються рівнем витрат медичних туристів на певній території [8].

Такими прямими економічними ефектами є:

- приріст доходів підприємницьких структур туристичної та медичної індустрії;
- приріст рентабельності діяльності туристичних і медичних закладів;
- збільшення заробітків лікарів та турагентів в результаті припливу туристів;
- збільшення доходів у місцеві бюджети;
- зростання ВДВ регіону та ВРП [11].

Прямими соціальними ефектами від розвитку медичного туризму є:

- зменшення рівня захворюваності, інвалідності та смертності медичних туристів;
- приріст нових робочих місць у регіоні;
- зростання рівня зайнятості населення регіону; - розширення спектру надання медичних послуг;
- підвищення якості надання медичних послуг [7].

Опосередкований вплив розвитку медичного туризму на соціально-економічну систему генерується через стимулювання розвитку суміжних до медичного туризму сфер. Такий вплив може носити короткостроковий або довгостроковий характер. Короткостроковий характер впливу проявляється під час перебування медичного туриста у регіоні при придбанні додаткових товарів і послуг, які надає йому регіональна економіка. Довгостроковий вплив виникає, як правило, після отримання суб'єктами господарювання

засобів від медичного туризму і їх витрачання в інших сферах економіки для задоволення наступних їх потреб [32].

Опосередкованими економічними ефектами є:

- податки на доходи від послуг медичного туризму підтримуватимуть інші сектори регіональної економіки;
- розвиток медичного туризму впливатиме на розвиток інших сфер економіки та видів туризму.

Опосередковані соціальні ефекти слід розглядати як:

- зменшення рівня безробіття;
- розвиток медичної сфери країни;
- розвиток соціальної інфраструктури регіону;
- підвищення інформованості населення про надані медичні послуги;
- розширені можливості покращення стану здоров'я населення;
- підвищення рівня кваліфікації медичного персоналу;
- покращення технічного оснащення надання медичних послуг;
- підвищення якості життя людей, ін. [23, с. 81].

Значення розвитку медичного туризму наведено на рисунку 1.2.

Послуги зв'язку та інформаційні послуги безпосередньо пов'язані з розвитком медичного туризму і забезпеченням комфортних умов перебування медичних туристів на території. Інформаційні послуги та послуги зв'язку відіграють визначальну роль у поінформованості потенційних туристів про доступні тури, дистанційному придбанні турів, бронюванні місць у готелях та квитків на транспорт тощо.

Туристу ці послуги допомагають отримати вичерпну інформацію про славетності регіону, культурні пам'ятки, схеми і карти місцевості, транспортні магістралі, норми і звичаї, притаманні для місцевості перебування. Зростання попиту на такі послуги зумовлюється специфікою причини перебування медичного туриста, що зумовлено потребою отримати підтримку та пораду від близьких при лікуванні [11].

Рис. 1.2 – Значення розвитку медичного туризму (складено за даними [25])

Послуги громадського харчування, як правило, включаються у вартість турів. Разом з тим, туристи додатково прагнуть ознайомитись з особливостями кухні певної місцевості, відвідуючи заклади громадського харчування, що приносить додаткові доходи у регіон.

Розвиток медичного туризму чи не у найбільшій мірі стимулює і розвиток торгівлі регіону, адже туристи, відвідуючи певну місцевість, прагнуть залишити згадку про неї у вигляді сувенірів та інших товарів народних промислів, стимулюючи тим самим самозайнятість ремісників регіону. Крім того, медичні туристи користуються іншими торгівельними послугами, що дозволяє отримувати регіону та його суб'єктам господарювання додаткові доходи.

Послуги готельного господарства є одним із найважливіших елементів медичного туризму, адже медичний туризм передбачає багатоденне розміщення туриста. Важливою умовою формування ефективного медичного туризму є забезпечення комфортних умов проживання та обслуговування. Створення умов, за яких турист відчуває себе не як пацієнт, а як бажаний гість є важливим елементом підвищення конкурентоспроможності медичного туризму.

Особливостями медичного туризму є те, що він передбачає як стаціонарне розміщення туриста у медичному закладі належного комфорту, так і можливість стаціонарного розміщення туриста у готелях регіону (наприклад, при отриманні послуг стоматологічного медичного туризму). За рівнем розвитку готельної індустрії можна отримати уявлення про розвиток туризму у регіоні. Кількість та якість місць розміщення туристів свідчить про туристичну спроможність того чи іншого медичного закладу та регіону в цілому [47].

Послуги індустрії дозвілля та відвідання закладів культури є додатковими послугами медичного туризму і дозволяють туристу забезпечити комфортний відпочинок, гарне враження і задоволення від перебування у тій чи іншій місцевості. Послуги індустрії дозвілля та

культури спрямовані на реалізацію пізнавальної функції туризму, організації екскурсійного обслуговування, відвідання історичних пам'яток, спостереженням за природними умовами та явищами тощо. У зв'язку з цим, розвиток медичного туризму стимулює розвиток інших видів туризму у регіоні.

Послуги зі страхування є важливим елементом розвитку медичного туризму. Від страхових послуг у значній мірі залежить безпека медичного туризму, адже турист, який потрапляє в іншу місцевість чи країну у більшій мірі піддається впливу несприятливих факторів, ніж, коли він знаходиться вдома. Страхові внески, як правило, сплачуються туристом під час придбання туру та оформленні документів на в'їзд у країну надання медичних послуг. Тому їх слід розглядати як прямі витрати туриста [38].

Доступність послуг фінансово-кредитних установ у регіоні, що передбачає надання можливостей здійснення валютно-обмінних операцій, операцій за рахунками і банківськими чеками, з перетворення в готівку засобів, наявність пристроїв для автоматизованого касового самообслуговування туристів, розглядається одним із основних критеріїв туристичної привабливості регіону. По-перше, це дозволяє забезпечити фінансову безпеку туристу, по-друге, дозволяє отримати доходи за банківське обслуговування, та, по-третє, сприяє витрачання фінансових ресурсів туристів у межах регіону [22, с. 110].

Отже, розвиток медичного туризму обумовлюється дією ринкових сил, які стимулюють платоспроможний попит, що одночасно забезпечується більш якісними туристичними послугами. Тобто, приплив туристів у регіон забезпечується за умови високої якості наданих послуг та помірних цінах. Залежно від припливу туристів, вплив медичного туризму на розвиток регіону буде більш чи менш суттєвим. Таким чином, розвиток медичного туризму генерує мультиплікативний ефект для країни.

1.2. Чинники розвитку медичного туризму в Україні

На сьогодні в Україні на сучасному рівні, з використанням принципів доказової медицини, в рамках в'їзного медичного туризму надають медичні послуги Київський міський Центр серця, Центр дитячої кардіохірургії, кілька онкологічних клінік (ЛІСОД, Інновація, Кібер клініка Спіженко), приватні багатопрофільні лікувально-профілактичні заклади, СПА та Бізнес центри, клініки клітинної терапії, включаючи кріобанки.

Україна має високий потенціал медичних, оздоровчих і рекреаційних ресурсів, конкурентні переваги за ціновими параметрами, може стати одним із світових лідерів з медичного в'їзного туризму.

Чинниками перспективності країни для розвитку медичного туризму є:

- 1) рівень розвитку медицини, медичних технологій тощо;
- 2) вартість діагностики та лікування;
- 3) розвиток транспортного та готельного секторів;
- 4) рівень мовної інтеграції в країні;
- 5) законодавча база;
- 6) імідж держави;
- 7) локалізація країни на мапі світу [33].

Ряд авторів звертає увагу на те, що з точки зору UNWTO лікування і здоров'я відноситься до числа найважливіших туристських мотивів [8]. При цьому румунські дослідники констатують, що на міжнародному рівні медичний туризм збільшується щорічно на 20 %, а світовий ринок медичного туризму оцінюється приблизно в 100 мільярдів доларів США [33]

Ринок медичного туризму представляє собою систему економічних відносин з приводу купівлі – продажу медичних і оздоровчих послуг та організації подорожей з метою їх отримання.

Щороку чисельність медичних туристів зростає, завдяки чинникам узагальненим в таблиці 1.1.

Таблиця 1. 1 – Чинники розвитку медичного туризму [5, с. 83]

Чинники	Характеристика впливу
1	2
Мода на здоров'я та переміщення потреби у здоров'ї до сфери споживчих пріоритетів	Сьогодні системи охорони здоров'я є відображенням глобалізованої споживчої культури. Людей у всьому світі хвилює здоров'я як невід'ємна частина буття. Здоров'я назвали найважливішою особистою проблемою (після фінансових труднощів) 48% українців і поляків, 41% німців, 40% італійців, 35% шведів.
Стирання відмінностей у рівні розвитку національних систем охорони здоров'я	За EuroHealth Consumer Index 2009 найкращою у Європі є охорона здоров'я Нідерландів. Друге та третє місця обіймають Данія та Ісландія. Серед країн рейтинг яких з 2008 року підвищився на 5 і більше щаблів – Болгарія, Румунія, Литва, Словаччина, Греція, Угорщина, Естонія. Отже, зникають відмінності у якості медичних послуг між Західною та Східною Європою. Однак в останній зберігаються помірні ціни на відміну від Західної.
Політика розвинутих країн у сфері охорони здоров'я	Законодавство розвинутих країн стимулює переміщення через кордон медичних послуг, медпрацівників, взаємне визнання сертифікатів та кваліфікаційних стандартів. У квітні 2009 року Європарламент узаконив вільний вибір країни для лікування, незалежно від місця проживання, з правом на компенсацію витрат.
Комерціалізація охорони здоров'я та територіальна диференціація цін	У доповіді ВООЗ у 2008 році зазначається, що «система охорони здоров'я світу рухається в сторону нерегульованої комерціалізації». Водночас ціни на лікування по країнах дуже відрізняються.
Фінансовоекономічна криза	«Медичний туризм не має імунітету від рецесії», проте криза заклала стимули для розвитку у перспективі. В умовах економічного спаду кожен уряд опинився перед необхідністю скорочення державних видатків, у тому числі і на медичне обслуговування. Тому багато пацієнтів будуть розглядати лікування за кордоном як цілком реальний варіант.

Продовження таблиці 1.1

1	2
Демографічна структура населення	2010-2020 роки – це період, коли представники найбільш численного покоління «бейбі-буму» 1946-1964 років перейдуть у старші вікові групи. Як відомо, характерним явищем для розвинутих країн на сьогоднішній день є старіюча нація. Тому під сумнівом залишається здатність існуючих систем охорони здоров'я піклуватись про зростаючі потреби старіючого населення. Медичний туризм є альтернативним механізмом подолання вказаних проблем без розширення місцевого потенціалу охорони здоров'я.
Інформаційноінноваційні процеси	Уже інвестовано 23 млн євро в електронні технології охорони здоров'я, щоб зробити можливим між державами обмін у електронній формі інформацією про пацієнтів та отримане ними лікування.
Накопичений досвід медичної практики у розвинутих країнах світу	Університетські клініки в Європі відомі як осередки медичної науки понад два століття. Актуальними напрямками медицини в розвинутих країнах світу є лікування онкологічних хвороб, радіаційна онкологія, трансплантація, клітинна терапія, лазерна косметологія та дерматологія, штучне запліднення, а також добре розвинена діагностика.

Отже, ринок медичного туризму має чітку тенденцію до зростання, оскільки це конкурентоспроможний та високоприбутковий сегмент світового ринку послуг, розвиток якого зумовлюється цілим рядом об'єктивних факторів. Тому стратегічна інтеграція регіонів України з високим потенціалом розвитку медико-туристичних послуг в глобальну туристичну систему є закономірною необхідністю.

1.3. Правові аспекти медичного туризму в Україні

Зазначимо, що за даними Міжнародного журналу медичного туризму, галузь регулюється на двох рівнях – державному та міжнародному.

У кожній країні розроблено правила в'їзду, перебування та ціноутворення для медичних туристів, вимоги до якості сервісу та послуг у клініках. Наприклад, німецький госпіталь може приймати на лікування громадян інших держав, лише якщо пройде низка перевірок та отримає сертифікат від Міністерства охорони здоров'я Німеччини [27].

Великі клініки, які націлені на прийом пацієнтів з-за кордону, проходять перевірки та отримують акредитацію європейських або міжнародних незалежних організацій. Найбільш авторитетною є Міжнародна об'єднана комісія JCI (Joint Commission International). Вона перевіряє клініки за 1400 різними критеріями, у тому числі кваліфікація персоналу, безпека, рівень сервісу, доступність нових методик. Акредитацію JCI клініка має підтверджувати кожні 3 роки.

Інші міжнародні організації, що розробляють стандарти медичних послуг:

International Organization for Standardization (ISO);

Medical Travel Quality Alliance (MTQUA);

Європейський фонд управління якістю (EFQM).

Додатково клініки отримують сертифікати якості за певними медичними напрямками, наприклад акредитацію Організації європейських онкологічних інститутів (OECI) або Європейського товариства медичної онкології (ESMO).

Слід констатувати, що в Україні спеціальне правове регулювання господарської діяльності у сфері медичного туризму фактично відсутнє, хоча потреба в унормуванні цієї діяльності з кожним днем зростає. Вироблення пропозицій щодо створення оптимальної моделі правового регулювання господарської діяльності у сфері медичного туризму потребує, перш за все, з'ясування специфіки цієї діяльності в Україні та світі, її класифікації та характеристики окремих її видів [28].

Перш за все необхідно з'ясувати потреби споживачів послуг у сфері медичного туризму, їх специфіку, що, у свою чергу, дозволить запропонувати правове регулювання, спрямоване на максимальне задоволення саме цих потреб.

Вітчизняні дослідники обґрунтовано доходять висновку, що стрімкий розвиток індустрії медичного туризму в останні 10 років обумовлений таким причинами:

- 1) зростанням вартості лікування в країнах з розвинутою економікою;
- 2) появою нового сегменту споживачів медичних послуг, які воліють поєднувати якісне лікування за низькими цінами, з можливістю отримання яскравих вражень від подорожей в інші країни;
- 3) неможливістю оперативного отримання необхідної медичної допомоги (листи-очікування) в країнах Європейського Союзу та в країнах Близького Сходу;
- 4) відсутність у низці країн світу якісної медичної допомоги та відповідних технологій лікування та діагностики [15, с. 103].

Ще однією причиною можна вважати те, що в деяких країнах проведення окремих видів медичного втручання заборонено або обмежено законодавством, наприклад, репродуктивні програми (ЕКО з сурогатним материнством і/або донорством), застосування стовбурових клітин, трансплантація органів, штучне переривання вагітності тощо. Багато українців також використовують послуги суб'єктів медичного туризму, зокрема зовнішнього. Наприклад, близько 100 млн. доларів, на думку експертів, українці щорічно витрачають на лікування за кордоном. В деяких країнах, таких як Німеччина прийом пацієнтів з України поставлений на потік, попри те, що лікування для іноземців у них коштує набагато дорожче. Що найбільше цікавить пацієнтів, то це операції, здебільшого хірургія, які не виконуються в Україні, як, наприклад, нейроонкологічні операції, кардіологічні, ортопедія, певні генетичні захворювання, патологія внутрішніх органів тощо. Є цілий список хвороб і

діагнозів, які, на жаль, не можна лікувати в Україні. Їздять наші співвітчизники і в США, і в Швейцарію, в Австрію, Великобританію [27].

На нашу думку, певні види державного контролю є необхідними щодо господарської діяльності з медичного туризму. Останній являє собою вид господарської діяльності, що є видом туристичної діяльності з формування та реалізації туристичного продукту, який складається з комплексу загальних туристичних та медичних послуг.

Специфіка медичного туризму полягає в тому, що діяльність з організації та забезпечення створення туристичного продукту (туроператорська діяльність), як і діяльність з надання медичних послуг (медична практика), належать до видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню. Це пов'язано насамперед з високим рівнем потенційних ризиків у здійсненні цих видів діяльності, що зумовлює необхідність державного захисту прав споживачів зазначених послуг.

Метою ліцензування та інших видів державного контролю є необхідність забезпечення державних гарантій як захисту прав споживачів медичного туризму у цілому, так і захисту прав окремих пацієнтів на життя, здоров'я, додержання міжнародних та регіональних (європейських) стандартів надання медичних послуг. Наслідками державного контролю з боку органів, що регулюють діяльність з медичного туризму, є забезпечення правозабезпечувальної або правоохоронної функції у вигляді адміністративного примусу шляхом позбавлення права на впровадження зазначеного виду діяльності та притягнення до відповідальності. У цьому контексті примус виступає як важливий елемент публічної влади [20, с. 169]

Між тим науково-теоретичне обґрунтування сутності, концептуальних принципів застосування та розробка методологічних підходів до встановлення засобів регулюючого впливу держави у здійсненні медичного туризму є надзвичайно актуальною проблемою, що зумовлюється декількома причинами.

По-перше, медичний туризм безпосередньо пов'язаний з правом на здоров'я та життя, що належать до основних соціальних прав людини, які гарантовані як міжнародними документами, так і Конституцією України. Реалізація цього права передбачає застосування державного впливу на цей вид господарської діяльності.

По-друге, вирішення цієї проблеми значною мірою сприятиме зміцненню якості життя громадян, їхнього здоров'я, забезпечить реформування окремих галузей національної економіки, які є базовими в системі національних гарантій, та прискорить гармонізацію національного законодавства з цих питань до міжнародних стандартів. Разом із тим вітчизняне законодавство щодо медичного туризму має численні прогалини в регулюванні його окремих форм та видів.

Сфера правового впливу на його окремі види є не лише складною, а і безпосередньо пов'язана із забезпеченням права на здоров'я. Тобто законодавець у розгляді діяльності у сфері медичного туризму як виду господарської діяльності не завжди пов'язує його з правом на здоров'я та життя, що пов'язано з невизначеністю низки тих публічних інтересів, що виникають у зв'язку із функціонуванням ринку медичного туризму. Як наслідок, законодавець не завжди системно підходить до застосування засобів державного впливу, які покликані забезпечити зазначені публічні інтереси [13].

Правила, за якими здійснюється просування медичного туризму до споживача (пацієнта), характеризуються насамперед своєю правовою невизначеністю. Це перш за все пов'язане з тим, що на практиці суб'єкти медичного туризму не завжди враховують ті засоби регулюючого впливу держави, що безпосередньо пов'язані з медичною практикою, а саме з тією складовою частиною туристичного продукту, що спрямована на забезпечення лікування та/або оздоровлення споживача послуг у сфері медичного туризму. Однак сфера охорони здоров'я вже давно виходить за межі однієї галузі [24, с. 44], діяльність у сфері медичного туризму є

одним із доказових фактів цього твердження.

Фактично натеper відбувається відносно стихійне формування ринку медичного туризму, однак ринок цього комплексного виду послуг не може існувати поза увагою органів, на які покладено його державне регулювання, тому ключовим завданням є визначення форм, засобів, змісту та межі цього виду регулювання. Показником у цьому разі є, з одного боку, швидке досягнення мети ринкової економіки, а саме збільшення попиту на окремі види медичного туризму щодо лікування та оздоровлення з боку споживачів (пацієнтів) та в окремих випадках отримання прибутку від туристичної діяльності іншими суб'єктами такого виду діяльності, що діють на конкурентних засадах. Не менш важливим завданням є гарантування державою безпеки здійснення цього виду господарської діяльності шляхом виключення можливостей надання в межах сформованого туристичного продукту медичних послуг, які є небезпечними для життя і здоров'я споживачів (пацієнтів) та (або) не відповідають іншим вимогам щодо цього виду діяльності [6].

Окремим завданням є визначення особливостей кінцевого правового механізму функціонування ринку медичного туризму у контексті збереження приватного, підприємницького інтересу його головних учасників та забезпечення публічних інтересів, що включають, зокрема, інтереси споживачів (пацієнтів) медичного туризму.

Як уже зазначалось, специфіка медичного туризму полягає в обов'язковому поєднанні двох ліцензійних видів діяльності – туроператорської і медичної практики, що зумовлює й особливості його державного регулювання.

Щодо власне туристичної діяльності, то суб'єктами господарської діяльності з медичного туризму виступають туристичні оператори, тобто юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, зокрема з лікувального туризму, а також

посередницька діяльність із надання не лише спеціальних, а і супутніх послуг, які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність. На наше переконання, специфіка формування туристичного продукту з лікувального туризму залежно від діагнозу конкретного споживача (пацієнта) такого продукту, що в подальшому зумовлює обрання медичного закладу, способу перевезення, розміщення тощо, унеможлиблює його стандартизацію і, як наслідок, не дає можливість реалізовувати цей продукт таким посередникам, як туристичні агенти [25].

Вирішення питання про державне регулювання медичних послуг, які є невід'ємним складником туристичного продукту з медичного туризму, залежить від організаційно-правової форми та виду туристичної діяльності. У внутрішньому та міжнародному в'їзному медичному туризмі медичні послуги надаються на території України, тобто державне регулювання цього виду діяльності здійснюється виключно на підставі українського законодавства.

Аналіз статті 12 Господарського кодексу та Основ законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи) дає змогу відокремити такі традиційні для сфери надання медичних послуг засоби регулюючого впливу держави, а саме ліцензування медичної практики, стандартизація медичних послуг шляхом затвердження медичних протоколів та акредитація закладів охорони здоров'я. Відповідно до статті 17 Основ провадження господарської діяльності в сфері охорони здоров'я, яка відповідно до закону підлягає ліцензуванню, дозволяється лише за наявності ліцензії.

З викладеного випливає, що у внутрішньому та міжнародному в'їзному медичному туризмі до складу туристичного продукту можуть бути включені лише ті види медичних послуг, які надаються суб'єктами, створеними згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є надання медичних послуг, і які в установленому порядку отримали ліцензію на медичну практику. Окрім ліцензування, засобами регулюючого впливу держави щодо діяльності з надання медичних послуг

виступає стандартизація медичних послуг шляхом затвердження медичних протоколів та акредитація закладів охорони здоров'я.

Значно складнішою є ситуація щодо регулюючого впливу держави у здійсненні міжнародного виїзного медичного туризму. До складу туристичного продукту цього виду медичного туризму включається надання медичних послуг за межами України, але жодних вимог щодо якості та безпеки таких послуг українське законодавство не передбачає. Фактично держава надає можливість суб'єктам туристичної діяльності пропонувати споживачам (пацієнтам) будь-які медичні послуги, які надаються будь-якими суб'єктами за межами України, що потенційно може створювати небезпеку заподіяння шкоди їхньому життю та здоров'ю.

Критичною можна назвати ситуацію у випадках лікування за кордоном не лише за власні кошти, а й лікування за кордоном за бюджетні кошти. Так, натеper лікування громадян України за кордоном здійснюється відповідно до Постанови КМУ від 27.12.2017 року № 1079 «Про забезпечення організації направлення громадян України для лікування за кордон», але при цьому відсутній будь-який механізм відбору медичних закладів, з якими необхідно укладати договори. Лише на сайті МОЗ України можна знайти відповідні рекомендації щодо отримання медичних послуг за кордоном [26].

При цьому основною підставою направлення громадян для лікування за кордоном є неможливість надання таких послуг на території України. За висновком Рахункової палати, яка у 2018 році проводила аудит ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Міністерству охорони здоров'я для лікування громадян України за кордоном, цілісна та прозора система реалізації права українських громадян на лікування за кордоном так і не була створена. Діяльність МОЗ не забезпечило належного внутрішнього контролю за використанням коштів державного бюджету, виділених для лікування громадян за кордоном. Зокрема, двосторонні угоди з медичними закладами зарубіжних країн не

укладалися, вартість послуг з лікування відповідними калькуляціями не підтверджена, ціновий аналіз вартості лікування у виборі медичних закладів не здійснювався. Не здійснювалася оцінка якості і результативності проведеного лікування [27].

Таким чином, до засобів регулюючого впливу держави у сфері медичного туризму можна віднести:

- 1) ліцензування туроператорської діяльності;
- 2) ліцензування діяльності з медичної практики (у внутрішньому та міжнародному в'їзному медичному туризмі) та акредитація закордонних медичних закладів у МОЗ України, з якими суб'єкти туристичної діяльності мають права укласти договори у разі формування туристичного продукту (у міжнародному виїзному медичному туризмі);
- 3) встановлення вимог щодо фінансового забезпечення цивільної відповідальності перед споживачами послуг з медичного туризму для суб'єктів цього виду діяльності;
- 4) страхування споживачів послуг з медичного туризму (медичне та від нещасного випадку), що забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод зі страховиками;
- 5) забезпечення розміщення споживачів послуг з медичного туризму за наявності свідоцтва про встановлення відповідної категорії;
- 6) реєстрація та облік окремих суб'єктів, що надають послуги з тимчасового розміщення та харчування у здійсненні діяльності з медичного туризму [30].

Крім того, доцільно в концептуальних документах з наступним впровадженням у програмних документах передбачити: створення сприятливих умов для розвитку медичного туризму та індустрії туризму в цілому з метою заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму шляхом створення сприятливих для розвитку туризму умов через спрощення та гармонізацію податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів законодавства.

Висновки до розділу 1

1. Отже, сьогодні медичний туризм є комплексною категорією, яка включає в себе достатньо широкий спектр видів господарської діяльності, пов'язаної з наданням послуг із лікування, оздоровлення, профілактики захворюваності тощо. Ця діяльність підпадає під дію Закону України «Про туризм», усього спектра законодавчих і підзаконних актів у сфері медицини, загальних кодифікованих актів України. Медичний туризм буває внутрішнім і зовнішнім, кожен з яких виконує свої надважливі завдання. За критерієм визначення цілей для споживачів туристичних послуг найбільш поширеними в Україні є три види медичного туризму: 1) оздоровчий туризм – туризм до рекреаційних, курортних та інших оздоровчих об'єктів, зокрема сільський туризм; 2) класичний медичний туризм – внутрішній туризм, туризм з економічно розвинених європейських та інших країн до вузькопрофільних фахівців, туризм із країн колишнього СРСР, Азії та Африки з метою отримання відносно якісних і відносно недорогих медичних послуг; 3) медичний туризм, пов'язаний із народженням дитини, яка отримає українське громадянство.

2. Важливими чинниками розвитку медичного туризму є залучення іноземних інвестицій та партнерство з міжнародними медичними закладами. Крім того, необхідно звернути увагу на питання безпеки, оскільки конфліктні зони можуть мати певні ризики для туристів. Забезпечення безпеки і стабільності в регіоні буде важливим чинником, що приверне туристів. Нарешті, співпраця з місцевими органами влади, туристичними організаціями та медичними закладами є необхідною для створення сприятливої інфраструктури та розвитку медичного туризму на деокупованих територіях. Це може включати впровадження спеціальних програм підтримки, залучення фахівців та підвищення кваліфікації медичного персоналу. Загалом, розвиток медичного туризму потребує комплексного підходу, включаючи якість медичних послуг, безпеку,

інфраструктуру, маркетинг та співпрацю зі заінтересованими сторонами. При правильному плануванні та реалізації можливість медичного туризму може сприяти відновленню економіки та покращенню якості життя на деокупованих територіях.

3. Виходячи зі специфіки поєднання приватних і публічних інтересів щодо функціонування ринку послуг з медичного туризму, можна виокремити три сфери застосування заходів державного регулювання: 1) туроператорська діяльність; 2) медична практика; 3) господарська діяльність з надання інших видів послуг, що входять до туристичного продукту (страхування, перевезення пасажирів, послуги з розміщення тощо).

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2. 1 Аналіз ринку медичного туризму в Україні

Україна має високий потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, що має усі шанси створити вагомі передумови для його перетворення на дієвий чинник соціально-економічного розвитку України. Але матеріальна база лікувально-оздоровчого туризму, яка завжди була гордістю України, катастрофічно зменшується. Це супроводжується зниженням якості надання послуг.

Впродовж 2019 –2023 років щорічний приріст медичного туризму у світі становив 30 %, стверджує Українська асоціація медичного туризму. І міжнародний туристичний ринок зростає на 4 % щороку. В 2019 році він оцінювався в \$40 мільярдів, а на 2021-ий прогнозувався на рівні \$45 мільярдів. Цього не сталося в 2021 році через пандемію COVID-19 і закриття кордонів. А в 2022-му повномасштабна війна Росії проти України прямо чи опосередковано вплинула на весь світ. У 2020 і в 2021 роках приріст не перевищив \$30 мільярдів. А весь світовий ринок медичного туризму фахівці оцінюють у \$439 мільярдів [25].

Звісно ж, медичний туризм є перспективною статтею наповнення бюджетів. Адже іноземець витрачає в 5 –10 разів більше, ніж місцевий пацієнт: врахуйте, що людині потрібно дістатися до медзакладу транспортом, винайняти собі перекладача або привезти із собою супроводжуючих, щось їсти, десь жити впродовж усього лікування – і за все це людина сплачує (прямо чи опосередковано) до бюджету країни.

Доцільно розглянути ринок виїзного та в'їзного медичного туризму в Україні. Ринок виїзного медичного туризму структурований за такими виробниками – посередниками послуг:

- національні туристичні підприємства. Переважна більшість туристичних компаній України розглядає медичний туризм як один із видів

свого бізнесу, проте тільки невелика їх кількість спеціалізується на цьому в

- лікувально-профілактичні заклади, які пропонують організацію медичної допомоги за кордоном, як додатковий вид послуг. Наприклад, Медична компанія «Клініка Гіппократ» з окремим структурним підрозділом з медичного туризму «Гіппократ ІнтерМедСервіс Ассистанс», медична мережа «Добробут»;

- іноземні медичні заклади, які пропонують свої послуги для громадян України;

- закордонні немедичні заклади, які мають свої представництва або посередників в Україні.

Наприклад, з 2012 року на території України функціонує ТНТС-Україна, який є офіційним представником Турецької асоціації медичного туризму. За даними Української асоціації медичного туризму структура послуг виїзного медичного туризму складає: 40% – лікування; 30% – оздоровлення; 25% – діагностика; 5% – медичне туристичне страхування.

Найбільш популярні серед українців країни для лікування за кордоном – Ізраїль, Німеччина, Швейцарія, Туреччина, Польща, Угорщина. Перспективні напрями – Італія, Австрія, Сінгапур, Америка [43].

Експерти підкреслюють, що на відміну від звичайної турпоїздки, медтуристу потрібно вибирати маршрут, орієнтуючись не на країну з її кліматом і визначними місцями, а на напрямок лікування. За кардіологічною допомогою їдуть в Ізраїль, Туреччину, Німеччину, Австрію, Литву і Японію. Для діагностики організму воліють відправлятися в Ізраїль, Німеччину, Швейцарію, Австрію і Японію. Реабілітацію проходять у Франції, Німеччині, Австрії. Послуги з пластичної та відновлюваної медицини отримують у Швейцарії, Австрії та Франції. Онкологічні захворювання лікують в Ізраїлі, Туреччині, Німеччині, Австрії [51].

Основними напрямками в'їзного медичного туризму в Україні є надання медичних послуг з таких лікарських спеціальностей: репродуктивна медицина; стоматологія; офтальмологія; кардіологія;

естетична медицина та косметологія; пластична хірургія; санаторно-курортне лікування; клітинна інженерія, у т. ч. можливість використання банку пуповидної крові.

На сьогодні в Україні на сучасному рівні, з використанням принципів доказової медицини, в рамках в'їзного медичного туризму надають медичні послуги Київський міський Центр серця, Центр дитячої кардіохірургії, кілька онкологічних клінік (ЛІСОД, Інновація, Кібер клініка Спіженко), приватні багатопрофільні лікувально-профілактичні заклади, клініки клітинної терапії, включаючи кріобанки. За оцінками компанії «МедЕкспрес», у нашій країні працює приблизно 50-70 медичних центрів, орієнтованих на клієнтів-іноземців [49].

Додатковими перевагами для розвитку в'їзного медичного туризму в Україні є укомплектованість сучасною медичною технікою спеціалізованих та приватних лікувально-профілактичних закладів, відсутність практики листів очікування, безвізовий режим для багатьох країн.

Важливо, що в Україні нині існує сприятлива законодавча база в сфері репродуктивного здоров'я та клітинної терапії, що в синергізмі з сучасним обладнанням клінік і високим професіоналізмом лікарів призводить до значної зацікавленості іноземців для отримання даної медичної послуги саме в Україні. Також, ми бачимо зацікавленість міжнародних медичних пацієнтів в отриманні онкологічної допомоги в приватних онкологічних клініках України. Це пов'язано з тим, що в багатьох країнах ця галузь медицини знаходиться тільки в державному секторі, що не завжди передбачає персоналізований підхід.

Вартість медичних послуг в Україні в більшості випадків набагато нижче вартості аналогічного лікування в інших країнах. Це призводить до того, що саме в Україні воліють лікувати зуби або коригувати зір багато іноземців чи українська діаспора [33].

Далеко не останню роль в ухваленні рішення про лікування за кордоном відіграє рівень сервісу та відсутність мовного бар'єру. У цих аспектах Україна також просунулася в позитивну сторону. Багато лікарів

володіють іноземними мовами, а в клініках, які приймають зарубіжних пацієнтів – це норма і для середнього медперсоналу. Здебільшого це стосується англійської мови. Щодо російськомовних пацієнтів, то навіть у санаторіях і реабілітаційних центрах Західної України кожен співробітник володіє російською мовою на високому рівні. Тут також часто можна почути польську та угорську мови [17].

Крім того, в Україні швидкими темпами розвивається не тільки міжнародний, але і внутрішній медичний туризм. Багато киян охоче їдуть лікувати зуби, коригувати зір в медичні заклади Львова, Одеси тощо. Виокремлення медичного туризму не знайшло, на жаль, відображення в законодавчому полі України, однак Всесвітньою організацією з туризму (World Tourism Organization), яка є провідною міжнародною організацією у цій сфері, медичний туризм визначено як один з провідних його моделей. Умовою розвитку регіональних ринків медичного туризму в Україні та її цільовим орієнтиром є насамперед залучення закордонних туристів, приплив яких акумулює значні вхідні фінансові потоки в регіонах [18].

Фактором залучення в Україну потенційних зарубіжних (та й українських) пацієнтів можуть слугувати:

- висока якість медичних послуг у поєднанні з низькою вартістю;
- природні, кліматичні та геополітичні умови України, які створюють унікальні можливості для медичного туризму;
- репродуктивні технології, стоматологія, ортопедія та інші медичні напрями лікування за конкурентоспроможною ціною і високою якістю;
- унікальні технології – лікування стовбуровими клітинами (Інститут клітинної терапії, Міжнародний Центр Біотехнологій «Біостем», Клініка «ЕМСЕЛЛ»);
- високоефективні технології та методики лікування, які не мають аналогів за кордоном;
- висококваліфіковані фахівці;
- заходи з інформатизації та просування як медичних послуг, так і іміджу України [35].

Отже, для збільшення частки в'їзного медичного туризму необхідно враховувати стан розвитку окремих галузей медицини, вартість діагностики та лікування у різних країнах, законодавче регулювання. Важливими чинниками є стан транспортної та готельної індустрії та рівень володіння іноземними мовами. Але найбільш вагомим аргументом при виборі країни для лікування чи діагностики є те, як сприймається її бренд. Україні як державі, що активно інтегрується у міжнародні структури, доведеться пройти ще чималий шлях для розвитку свого позитивного іміджу у сфері медичного туризму [39].

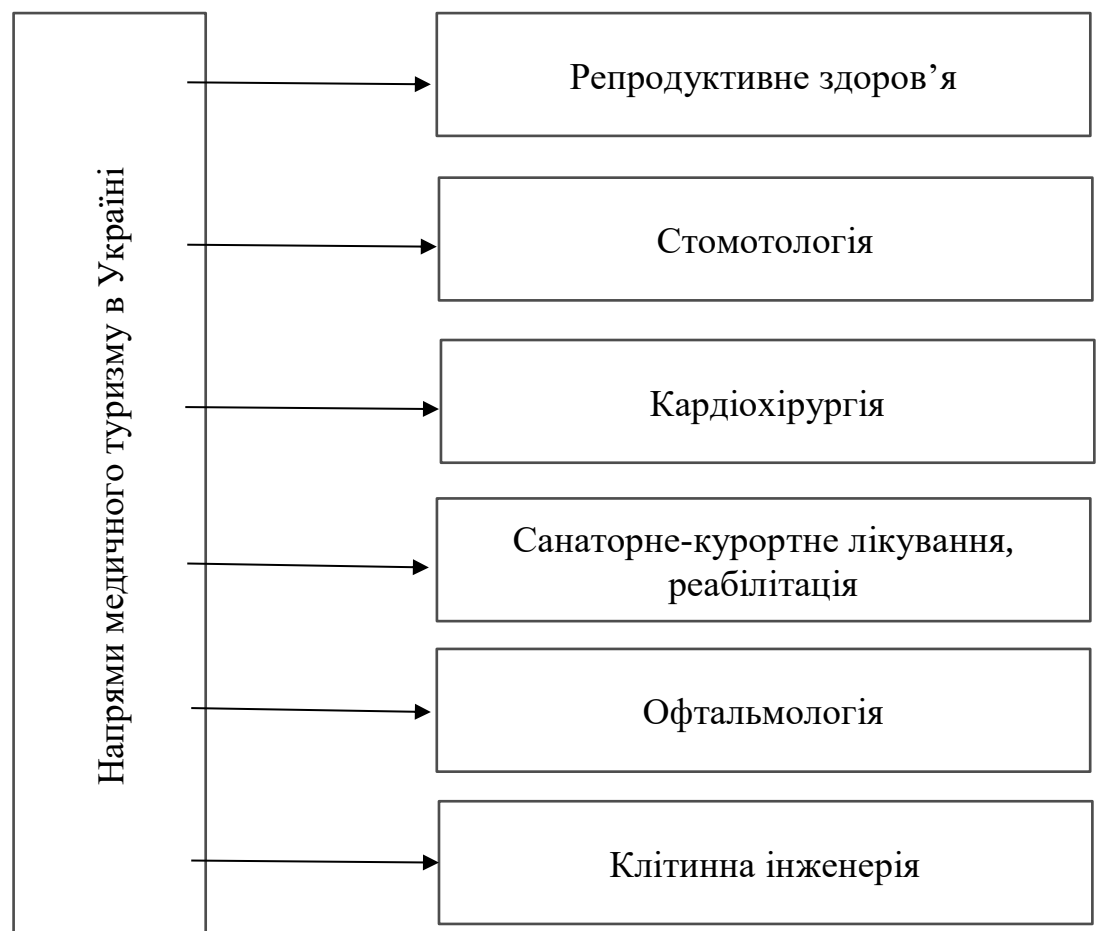

Рис. 2. 1 – Популярні напрями медичного туризму в Україні.

Репродуктивне здоров'я. За останні кілька років у іноземних туристів

зросла довіра до українських репродуктологів. Число охочих потрапити саме в Україну для обстеження безперервно зростає. Можливо, це пов'язано з хорошими показниками в галузі штучного запліднення або з тим, що поки що в Україні донорство яйцеклітин та сурогатне материнство не так переслідується законом, як у сусідніх країнах [49].

Стоматологія. Ця послуга є найпопулярнішою серед туристів, які приїжджають в Україну, щоб оздоровитися. Одна з причин, це низька вартість процедури. Тому що закордоном страхівка не покриває рахунки за стоматологію. А по-друге, наші лікарі мають більше досвіду з проблемними зубами і здебільшого хворому вдається зберегти зуб, а іноді й цілу щелепу. Тоді як західні лікарі видалили б пошкоджений зуб

Кардіохірургія. Послуги у цій галузі медицини не менш популярні серед іноземців, ніж стоматологія. Це з наявністю найпотужніших медичних апаратів і вартістю операції. Ще варто додати, що українські лікарі беруться навіть за безнадійні випадки. І на 90 % ці операції виявляються успішними.

Офтальмологія. Одеський центр післяопікової патології ока не має аналогів у світі. За весь час роботи він прийняв тисячі іноземних пацієнтів та допоміг повернути зір людям із понад 50 країн. При цьому умови роботи унікальних українських фахівців бажають кращого. Розвиток медичного туризму допоможе клініці покращити умови проживання хворих та закупити гарне обладнання для порятунку зору як українських, так і закордонних пацієнтів [53].

Клітинна інженерія. Розвиток клітинної терапії на вітчизняному ринку медичних послуг успішно конкурує із західними аналогами. В Україні працює єдиний у світі інноваційний сервіс зберігання мезенхімальних стромальних клітин. Київський Інститут клітинної терапії було відкрито у 2003 році. Матеріал, що зберігається тут, допомагає пацієнтам з усього світу відновлювати здоров'я після травм і операцій. Також в Україну приїжджають тисячі іноземних пацієнтів для омолодження

організму стовбуровими клітинами та плазмою крові.

За даними досліджень, ринок медичного туризму в 2022 році склав \$44, 8 млрд. Це означає, що таку суму витратили пацієнти, які виїхали на лікування за кордон. Фахівці Всесвітньої організації охорони здоров'я вважають, що цьому сприяли 4 основні фактори [26].

1. Поінформованість. Завдяки розвитку інформаційних технологій пацієнт може самостійно отримувати інформацію про нові методи, медичні протоколи та технології, доступні за кордоном. Він може знаходити необхідні медичні центри, перевіряти інформацію, отримує доступ до відгуків та досвіду інших пацієнтів, які вже пройшли лікування.

2. Доступність. Пацієнти їдуть в іншу країну, щоб отримати доступ до препаратів, методик та обладнання, яких немає у клініках будинку. Наприклад, у 2017 році Управління з санітарного нагляду за якістю харчових продуктів та медикаментів США (FDA) схвалило новий метод лікування деяких видів лімфом – генну терапію CAR-T. У Європі він став доступним у 2018 році. На сьогоднішній день терапію можна пройти менш ніж у 10 клініках у всьому світі.

3. Ціна. За даними досліджень, все більше країн оцінюють фінансову вигоду від розвитку медичного туризму. Тому вони прагнуть створювати унікальну якісну пропозицію для пацієнтів із різним рівнем доходу. Наприклад, клініки-партнери Bookimed у Туреччині розробили спеціальні пакети для пацієнтів, які хочуть пройти пересадку волосся. Пакетна пропозиція включає трансфер з аеропорту, проживання в готелі зі сніданками, всі медичні послуги та проведення процедури, екскурсію. Пацієнт може вибрати набір послуг, який максимально підходить.

4. Якість. Експерти виділяють два основні компоненти якості у медичному туризмі – якість обладнання та послуг. Топові закордонні клініки працюють над покращенням обох показників. Так, багато шпиталів-партнерів Bookimed оновлюють техніку для діагностики та операцій кожні 2-3 роки. При цьому вони купують нові покращені модифікації обладнання

[35].

Якість послуг – це ставлення медичного персоналу до пацієнта, кваліфікація лікарів, рівень комфорту палат. Щоб покращити ці показники, клініки обмінюються досвідом та отримують акредитації міжнародних організацій [34].

Асоціація медичного туризму виділяла у 2022 році такі напрямки розвитку:

1. Розвиток великих багатопрофільних центрів. Іноземних пацієнтів залучають клініки, де вони можуть отримати консультації лікарів, діагностику та процедури з різних медичних напрямків. Тому державні інвестиції скеровуються в розвиток саме таких установ.

2. Збільшення попиту лікування в країнах Азії. Фахівці Асоціації медичного туризму припускають, що потік пацієнтів у цей регіон збільшуватиметься. Це викликано тим, що азіатські клініки підтримують високі стандарти якості в лікуванні та сервісі, мають високотехнологічне обладнання, яке постійно оновлюється, та гнучку цінову політику.

3. Збільшення кількості кваліфікованих спеціалістів. Розвиток галузі потребує більшої кількості медичного персоналу: лікарів, медсестер, перекладачів.

4. Розвиток нових напрямів. За останні роки конкуренцію традиційним напрямам медичного туризму, таким як Німеччина та Ізраїль, вже склали Туреччина, Греція, Південна Корея, Таїланд [55].

Відзначимо ризики для пацієнта у медичному туризмі.

Фахівці Центру з контролю та профілактики захворювань США виділяють такі ризики, пов'язані з медичним туризмом за кордоном:

1. Мовний бар'єр. Якщо пацієнт не може вільно спілкуватися з лікарем та іншим медичним персоналом, можуть виникнути непорозуміння та утруднення під час проходження процедур. Для вирішення цього питання багато клінік надають своїм пацієнтам послуги перекладача.

2. Транспортування пацієнта до та після лікування. Людині у

тяжкому стані може бути складно перенести переліт або тривалий переїзд на лікування. Крім того, подорожі одразу після операції можуть призвести до ускладнень.

3. Проблеми з повторними консультаціями. Якщо у пацієнта виникають побічні ефекти після повернення додому, йому може бути важко повернутися до клініки, де він проходив лікування. При цьому медичний догляд удома може бути недостатньо якісним.

4. Митні формальності. Немає єдиних міжнародних правил для медичних туристів. Кожна країна розробляє власні норми та закони для в'їзду та виїзду іноземних пацієнтів. Через це терміново поїхати на лікування до деяких держав складно. Наприклад, поїздки на лікування до Німеччини потрібно планувати за 2 тижні. Деякі країни, такі як Південна Корея, потребують цілого пакету документів.

5. Проблеми з вибором клініки та несумлінні посередники. Людині, далекої від медицини, може бути складно правильно вибрати клініку для лікування за кордоном або оцінити справедливість цін на медичні послуги, наданих посередниками в медичному туризмі [60].

SWOT-аналіз сучасного стану медичного туризму України наведено в таблиці 2.1.

Однією з унікальних переваг нашої держави є системне клінічне мислення лікарів, тоді як вагомими недоліками – відсутність довгострокової державної стратегії розвитку та складнощі з відкриттям віз громадянам арабських країн.

Про присутність України на міжнародній арені медичного туризму у світі вже знають, однак для подальшого зміцнення позицій слід обрати найбільш дієву модель бенчмаркінгу.

Прикладом може слугувати досвід Туреччини, яка продемонструвала стрімкий злет у галузі ВМТ. Цьому сприяли активна державна підтримка (чітка стратегія розвитку, рефінансування промоції, стимулювання приватного сектора тощо), постійна робота над брендом, відчутні фінансові

вливання (більш ніж 30 млрд доларів приватних інвестицій протягом 10 років), залучення кваліфікованих закордонних спеціалістів, відкриття регіональних офісів та клінік у багатьох країнах світу.

Таблиця 2.1 – SWOT-аналіз сучасного розвитку медичного туризму в Україні

Сила	Слабкість
1. Великий ринок. 2. Топ-клініки та лікарні. 3. Сприятливі природні фактори. 4. Належне законодавство в окремих галузях. 5. Вдале розташування країни. 6. Прагнення до подорожей у людей з інших країн світу.	1. Неприятлива політична (війна) та економічна ситуація. 2. Недостатня розвинена інфраструктура медичного туризму. 3. Відсутність довіри з боку пацієнтів. 4. Потреба в значних інвестиціях. 5. Недостатньо якісний сервіс. 6. Висока конкуренція.
Можливості	Загрози
1. Зростання регіонального та світового ринків медичного туризму. 2. Інвестиції в приватну медицину. 3. Акредитація та сертифікація клінік. 4. Розвиток окремих галузей медицини.	1. Погіршення політичної та економічної ситуації в країні. 2. Зростання конкуренції на рівні країн. 3. Рекрутинг з боку конкурентів. 4. Збільшення конкуренції на рівні клінік. 5. Зміни законодавства. 6. Виснаження природних факторів.

Найбільший авіаперевізник Туреччини Turkish Airlines, наприклад, навіть компенсує 50% вартості квитків для всіх бажаючих пройти лікування в турецьких клініках [45].

Практично повною протилежністю є модель Угорщини, де державна підтримка напряму медичного туризму досить слабка. Проте завдяки

чіткому фокусуванню на окремих напрямках та позиціонуванню себе як експерта в них Угорщина створила бренд «термальної столиці» та «стоматологічного кабінету» Європи (понад 100 тис. пацієнтів щорічно відвідують цю країну виключно для отримання стоматологічних послуг). Модель Індії акцентує увагу на мінімальній вартості медичних послуг («У нас – найдешевше! »); ринок цієї держави не має системної промоції, однак залишається одним із найбільш конкурентоспроможних [49].

На даний час центрами санаторно-курортного та оздоровчого туризму в Україні є Чорноморське узбережжя Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, а також гірські й передгірні райони Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей, які мають певну інфраструктуру для розміщення туристів, які приїжджають для лікування та оздоровлення.

Разом з тим, уся наявна санаторно-курортна база, яка на основі наукового підходу створювалася довгі роки і сьогодні має передові наукові розробки у сфері лікування, реабілітації, відновлення і профілактики здоров'я у світі, а також унікальні природні лікувальні ресурси використовуються зараз неефективно [23].

Сучасна ситуація з медичними туроператорами та агентствами в Україні далеко не найкраща. Фіrm, які б надавали послуги з організації медичних турів, при цьому були надійними та популярними серед українців, дуже мало. Наразі можна говорити лише про чотири надійні компанії:

Sofort Med – спеціалізується на супроводі лікування в клініках Німеччини. Допомагають українцям організувати поїздки для таких напрямків: онкологія, стоматологія, ортопедія, пластична хірургія, кардіологія та гінекологія. Послуги компанії є фіксованими і не залежать від рахунку клініки. Клієнт обирає один з трьох стандартних пакетів супроводу: lite – трансфер в одну сторону, 3 години медичного перекладу та 3 сторінки письмового медичного перекладу, comfort – трансфер, 15

годин медичного перекладу та 10 сторінок медичного тексту, business – трансфер, 30 годин медичного перекладу та письмовий переклад без обмежень [44].

MediGlobus – компанія організовує лікування в більш ніж 23 країни за 60-ма напрямками та співпрацює з понад 300-ма медичними закладами по всьому світі. Співробітники компанії організовують поїздку за всіма етапами: вибір медичного закладу, лікаря, візова підтримка, бронювання квитків, бронювання готелю, трансфер в лікарню, переклад документів та усний переклад [45].

MedGlobal – міжнародний провайдер з підбору та організації лікування за кордоном. Компанія організовує поїздки враховуючи всі етапи: збір медичних документів, вибір клініки та спеціаліста, розрахунок вартості лікування, отримання візи, прибуття та зустріч в аеропорту, переклад документів, послуги перекладача. Провайдер має лікарні-партнери в Туреччині, Австрії, Німеччині, Швейцарії та Ізраїлі і організовує лікування будь-якого профілю [46].

MedTour – надають такі послуги: бронювання візиту до лікаря, думка від провідних спеціалістів галузі, візова підтримка, організація перельотів, бронювання готелю, організація трансферу та цілодобовий онлайн-супровід під час та після поїздки. Фірма співпрацює з клініками в багатьох країнах світу та організовує лікування будь-якого профілю [47].

Найактуальнішою проблемою для України, так само як і для всього світу, стала пандемія COVID-19, яка повністю зупинила світовий ринок туризму. Тисячі пацієнтів були змушені відкласти лікування, адже кордони закривалися. Індустрія медичного туризму була однією з перших сфер, яка зазнала впливу і, можливо, їй знадобиться найбільше часу для відродження. Станом на початок 2021 року, коли деякі країни вже почали відкривати свої кордони, в Україну все ще не просто потрапити, а тому говорити про медичний туризм останнього року дуже важко, адже його просто не було. Пандемія сильно вдарила по державній системі охорони здоров'я, яка і

досі не справляється навіть з лікуванням місцевих жителів, не кажучи вже про іноземних пацієнтів.

Наступна важлива проблема – збирання статистичних даних про кількість медичних туристів, адже при перетині кордону ніхто не фіксує кількість іноземних пацієнтів, а організовувати такі поїздки можуть медичні туроператори, благодійні фонди або самі пацієнти, і через це дізнатися хоч якусь приблизну статистику можна лише від окремих компаній, які приймають пацієнтів. Так, єдину відому нам статистику представила УАМТ у 2019 заявила, згідно з якою Україна прийняла 65 000 пацієнтів, які принесли в державний бюджет близько 182 млн. \$, в середньому витрачаючи по 2800\$ за поїздку. Наразі найбільшу кількість медичних туристів приймає, звичайно ж, Київ, тут зосереджено багато сучасних достойних медичних центрів та найбільш розвинена інфраструктура, в тому числі і туристична. Основними центрами прийому іноземних пацієнтів є Київський міський Центр серця, онкологічні клініки ЛІСОД, Інновація, клініка Спіженко, деякі приватні багатопрофільні медичні заклади та клініки клітинної терапії [48].

2.2. Дослідження досвіду країн світу щодо розвитку медичного туризму

Найбільш популярні країни для медичного туризму: Ізраїль, Німеччина, Туреччина, Південна Корея.

Найбільш затребувані напрямки в Ізраїлі: онкологія, гематологія, нейрохірургія, неврологія, гінекологія, діагностика та чек-ап

Щорічно Ізраїль відвідують понад 30 000 іноземних пацієнтів, за даними Міжнародного журналу медичного туризму IMTJ. 48% із них – із СНД. Країна займає третє місце у світі за якістю медичного сервісу для іноземних пацієнтів.

В Ізраїлі 29 клінік мають сертифікат JCI (Joint Commission

International), який підтверджує якість медичних послуг, кваліфікацію лікаря та високий рівень сервісу. Деякі ізраїльські клініки входять до авторитетних світових рейтингів. Наприклад, медичний центр ім. Сураски (Іхілов) та Шіба щороку потрапляють до списку найкращих шпиталів світу від журналу Newsweek [44].

У великих ізраїльських клініках проходять дослідження нових методів та препаратів для лікування онкологічних, неврологічних та інших захворювань. Розробки, що підтвердили свою безпеку та ефективність застосовують для допомоги пацієнтів.

Найбільш затребувані напрямки в Німеччині: онкологія, кардіологія та кардіохірургія, неврологія та нейрохірургія, діагностика.

За даними Міжнародного журналу медичного туризму, щорічно німецькі клініки приймають понад 250 000 людей зі 180 країн світу. Більшість пацієнтів приїжджають сюди з країн СНД та Близького Сходу. Лікування у Німеччині пацієнти обирають за відповідність високим стандартам якості, доступність інноваційних методик та високу кваліфікацію лікарів.

Завдяки державному фінансуванню медичної галузі, німецькі клініки регулярно оновлюють обладнання для діагностики та операцій, навчають медичний персонал, запускають дослідження в галузі онкології та за іншими напрямками.

Провідні госпіталі Німеччини отримують акредитації від міжнародних організацій: Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), Європейського товариства медичної онкології (ESMO), Європейського фонду управління якістю (EFQM) та ін [43].

Найбільш затребувані напрямки в Туреччині: онкологія, онкогематологія та пересадка кісткового мозку, нейрохірургія, стоматологія, пересадка волосся та пластичні операції, лікування безпліддя.

За останні 10 років лікування в Туреччині стає все більш затребуваним. Щорічно на лікування та естетичні процедури сюди

приїжджають понад 800 000 іноземних пацієнтів, за даними IMTJ. Завдяки державному фінансуванню та співпраці з великими шпиталями США, в країні 34 клінік отримали акредитацію JCI.

Туреччина постійно реформує систему охорони здоров'я. Цим вона приваблює велику кількість інвестицій. За даними Medical Tourism Magazine, у розвиток турецької медицини вкладено 30 млрд доларів. Уряд країни фінансує освіту молодих спеціалістів. Турецькі медики проходять навчання та стажування в Європі та США. Вони беруть участь у міжнародних виставках та наукових конференціях.

Найбільш затребувані напрямки в Південній Кореї: онкологія, нейрохірургія, пластичні операції та естетичні процедури, чек-ап.

У 2017 році Nubeo (глобальна база даних) включила Південну Корею до найпопулярніших країн у сфері медтуризму. Вона знаходиться на 5 місці з ефективності охорони здоров'я згідно з даними журналу Bloomberg. Це означає, що у країні високий відсоток пацієнтів, які після лікування одужують та повертаються до нормального життя. У Південній Кореї 12 клінік з акредитацією JCI [43].

Завдяки співпраці з такими топовими світовими виробниками техніки, такими як Samsung, LG та Hyundai, корейські клініки першими отримують найновіше медичне обладнання.

В наш час ринок медичного туризму на глобальному рівні вже чітко сформувався і має власну інфраструктуру. Навіть при фінансово-економічній кризі та в умовах глобальної економічної конкуренції, медичний туризм матиме змогу розвиватися та здійснювати вплив на національні системи охорони здоров'я. До головних факторів, які змушують медичних туристів виїждати за межі своєї країни, є потреба зекономити, крім того, погана інфраструктура, очікування операцій до декількох місяців та бажання побачити іншу країну. А головним рушієм зростання на ринку є висока цінова політика на охорону здоров'я в країнах, що економічно розвиваються.

На рисунку 2.1 представлено частки сегментів ринку медичних послуг у 2022 році.

У провідних центрах медичного туризму лікарі використовують нові протоколи з ефективними та щадними методами, які не завжди доступні пацієнтам на батьківщині. Часто людина хоче лікуватися у конкретного лікаря, почитавши про нього добрі відгуки [56].

Реабілітаційні центри за кордоном використовують традиційні методи відновлення (метод Бобат, Войта-терапія та ін.) та експериментальні методики.

Рис. 2.1 – Частки сегментів ринку медичних послуг, %

Проаналізувавши рисунок 2.1, можна зробити висновок, що найбільш популярним напрямком в 2022 році було визначено косметичну хірургію, за отриманими показниками її частка складала 17 %, це свідчить про те, що пластична хірургія є дуже популярною. Найбільшим попитом користуються такі послуги, як пересадка волосся, підтяжка обличчя, ринопластика та інші. Топ-5 країн цього напрямку – Південна Корея,

Іспанія, Туреччина, США та Бразилія [56].

Якщо розглянути регіональний розподіл ринку медичного туризму, то в наш час лідерські позиції має ринок Азійсько-Тихоокеанського регіону, у 2022 році його розмір складав 7,79 млрд. доларів. За дослідженнями експертів, то до 2025 року даний ринок збільшиться на 22,4 % і буде складати 19,87 млрд. доларів. У зв'язку з цим, на Азійсько-Тихоокеанському ринку очікується динамічний розвиток медичного туризму за допомогою держав, які економічно розвиваються, та спрямовані на технологічний прогрес та надання якісних медичних послуг [5].

В наш час, основний потік медичних туристів спрямований до Китаю, Таїланду, Південної Кореї, Індії, Малайзії та Сінгапуру. Значна кількість пацієнтів, приїжджають з США [21].

Другий за розміром – ринок Північної Америки, він в 2022 році був оцінений в 6,9 млрд. доларів і прогнозується, що до 2025 року зросте на 19% до 16,7 млрд. доларів. Основні переваги регіону – наявність передових медичних технологій та досвіду надання медичних послуг. Вважається, що Мексика є перспективною країною, оскільки спектр послуг широкий, а ціна нижча ніж в США. Але Сполучені Штати ще довго залишатимуться на першому місці за рахунок передових технологій лікування та якості послуг. Щодо Канади, то вона почала активно розвивати медичний туризм відносно недавно, проте він вже став дуже значним для економіки [45].

Третій ринок – Європейський регіон, оцінюється в 6 млрд. доларів, і до 2025 року прогнозується ріст на 18,9% до 14,5 млрд. доларів. Країни Європейського Союзу завжди цікавили пацієнтів, у зв'язку з якісним обслуговування, сучасними методами лікування та технологіями діагностики, та висококваліфікованими фахівцями, які здійснюють свою діяльність на основі міжнародних стандартів. Але сьогодні простежується зростання популярності регіону пов'язано з розвитком якісної медицини в Центральній та Східній Європі, насамперед, значне збільшення кількості медичних туристів в Польщі, Чехії та Угорщині [53].

До четвертого за розміром ринку відноситься Латинська Америка, яка сьогодні оцінюється в 6 млрд. доларів, за прогнозами експертів може відбутися зріст на 18,9 % до 13,4 млрд. доларів. Медичний туризм даного регіону отримує значну фінансову підтримку зі сторони держави. Важливими позитивними аспектами є низька цінова політика і функціонування найсучасніших медичних установ. Головну частку даного ринку, через встановлені низькі ціни та підвищення кількості професійно компетентного персоналу, займає Бразилія. Потім йде Аргентина, яка останнім часом використовує нові технології та методи під час лікування [55].

П'ятий ринок – Близький Схід та Африка, оцінюється в 0,83 млрд. доларів США, прогнозується зріст на 8,5%, до 1,25 млрд. доларів. Основним фактором зростання медичного туризму в цьому регіоні є великі інвестиції державних органів в медичний сектор. Найбільшу частку займають ОАЕ завдяки підтримці уряду та високій якості послуг. А на другому місці – Саудівська Аравія із запуском державних схем на користь споживачів медичних послуг та вигідними умовами між страховими компаніями та керівництвом лікарень. Деякі Африканські країни, зокрема ПАР, Туніс, Марокко та Єгипет, останнім часом покращують медичну галузь, розробляють комплексні національні стратегії. Сьогодні популярними напрямками до цих країн є стоматологія, косметична хірургія та репродуктивна медицина [60].

В наш час сфера та ринок медичного туризму описується наступними ознаками:

1. Підвищення рівня клінічної довіри: наявність компаній міжнародної акредитації дозволяють запровадити універсальні стандарти щодо процесу лікування та безпеки клієнтів, формуючи посилену довіру у всьому світовому співтоваристві: Joint Commission International (JCI, США), The Australian Council on Healthcare Standards (Австралія), Canadian Council on Healthcare Services Accreditation (Канада), Australian General Practice

Accreditation Limited (Австралія), Irish Health Services Accreditation Board now HIQA (Ірландія), Council for Health Service Accreditation of Southern Africa (ПАР), CHKS Healthcare Accreditation Quality Unit (Великобританія).

2. Підвищення кількості пацієнтів з Китаю, які прагнуть удосконалити медичний туризм в своїй країні, але багаті вихідці з Китаю шукають медичні послуги в інших країнах. Наприклад, на основі проаналізованих статистичних даних, в клініках Сінгапуру, Малайзії, Таїланду та США простежується збільшення кількості китайських пацієнтів, які звертаються для подолання раку та інших респіраторних хвороб. Близькосхідні напрямки, і особливо ОАЕ, також змагаються за китайських клієнтів. З 2018 року Dubai Healthcare City активно просувають свої послуги в Макао.

3. Позитивна державна політика у значної кількості країн, яка спрямована на розвиток медичного туризму, та описується лояльністю нових прийнятих нормативно-правових актів, які роблять простішим процес виїзду за межі для пацієнтів, визнання міжнародних медичних сертифікатів та кваліфікаційних стандартів, роблячи легше стажування лікарів за кордоном.

4. Переміщення акценту на держави, що економічно розвиваються. Якщо раніше було прийнято подорожувати для лікування лише в високорозвинені країни, посиляючись на те, що лише там надаються якісні медичні послуги. То в наш час відбувся зсув в сторону країн, що розвиваються. Люди зрозуміли, що якість послуг в цих країнах вже на рівні з розвиненими, а цінована політика знаходиться на низькому рівні. Саме з цим фактором пов'язано й зростання прибутків від медичного туризму в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, який вже займає найбільшу частку ринку.

5. Розвиток бізнес-партнерських відносин з іншими представниками туристичного ринку і суміжних галузей для формування кластерних структур, збільшення мережевої взаємодії та участі в міжрегіональних і

міжнародних проектах.

6. Підвищення популярності не тільки традиційних масових напрямків реалізації медичного туризму (надання стоматологічних послуг, пластична хірургія і т.д.), але і не менш актуальних напрямків боротьби зі шкідливими звичками і девіантною поведінкою в контексті можливостей інфраструктури медичного туризму (наркотична та алкогольна залежність, психічні та соціальні відхилення, боротьба з надлишковою вагою і т.д.).

7. Втілення сучасних технологій в процес управління і реалізації медичних послуг на внутрішньому і в'їзному ринку медичного туризму на високому рівні при одночасному забезпеченні правильного співвідношення ціни і якості є основним аспектом для збільшення і ключовим мотивацією для здійснення поїздки, особливо в разі необхідності проведення складних операцій лікування протягом тривалого часу.

8. Зменшення різниці між рівнем розвитку медицини та розвитком національних систем охорони здоров'я, в результаті чого якість надання медичних послуг наблизилася до однакового рівня, але фінансово-економічне питання знаходиться на незмінному рівні, оскільки в деяких державах за отримання медичних послуг потрібно платити 5-6 тисяч доларів, в той час як в інших країнах ціна може бути на рівні 1-2 тисяч доларів.

9. Популяризація стоматологічних послуг. Цей напрямок медицини, є 42 досить актуальним, оскільки кожна людина має проблеми з зубами. У зв'язку з цим, в конкретних державах цінова політика на отримання стоматологічних послуг висока. Значна кількість туристів, під час свого відпочинку планує виділити один день для відвідування клініки і отримати якісні стоматологічні послуги. Як зазначають експерти, цей напрямок підвищиться на 30%, що є найвищим показником у секторі медичного туризму.

10. Закріплення місця основної маркетингової платформи за інтернетом. На сьогоднішній день немає жодної лікарні, яка б не мала

свого власного веб-сайту, адже кожен пацієнт шукає інформацію та відгуки про лікарні саме в мережі. Ведення блогів та маркетинг у соціальних мережах – наразі основні способи по залученню клієнтів. В структурі джерел інформування медичних туристів про медичні центри та послуги близько 65% займає інтернет, і, зокрема, електронні ЗМІ, 15 % займає реферальний маркетинг (рекомендації в соціальних мережах або від знайомих) і невелику частку займає інформація від лікарів. У відкритих джерелах знаходиться різна інформація щодо статистики затребуваності комунікаційних інструментів, загалом її можна згрупувати таким чином [17]:

- офлайн-реклама: близько 20 % пацієнтів приймають рішення базуючись на рекламі по телебаченню, 20% базуються на інформації із медичних наукових і популярних журналів та газет;
- SEO-оптимізовані сайти та блоги: до 80% пацієнтів шукають медичну інформацію в Google, Yahoo;
- соціальні мережі Instagram, YouTube, Facebook, Twitter в поєднанні з реферальним маркетингом: 40 % пацієнтів при виборі лікаря або клініки враховують їх репутацію в онлайн-мережі;
- реклама з оплатою за клік або перехід на сайт в Google Adwords: Google обробляє більше мільярда пошукових запитів в день, які пов'язані з інформацією про здоров'я, чим вдало користуються медичні центри та лікарі «виштовхуючи» посилання на свій сайт на першу пошукову сторінку.

На даний момент медичний туризм регулюється міжнародними організаціями, а також кожна країна, яка приймає медичних туристів, має власні державні або незалежні асоціації, що допомагають країнам розвивати та просувати власний медичний продукт. До того ж є безліч ресурсів та організацій, створених на громадських засадах, які займаються дослідженням ринку медичного туризму, його аналізом та наданням інформації про лікування за кордоном. Кожна з цих організацій вносить

свій вклад в просування стандартів якості охорони здоров'я та сприяє покращенню професійних медичних стосунків між державами. Найбільші та найвпливовіші медичні організації: The Medical Tourism Association, Global Healthcare Travel Council, International Healthcare Research Center, International Association of Physicians Medical Tourism, Medical Tourism Magazine, The International Travel Journal, TreatmentAbroad.

Україна має брати приклад з країн, які відомі своїми досягненнями в галузі медицини та вдало заробляють на цьому кошти. Серед таких: Ізраїль, Туреччина, Німеччина, ОАЕ та Сінгапур.

Німецькі та ізраїльські клініки мають настільки велику популярність, довіру та сталий потік клієнтів, що вже не потребують додаткової рекламної кампанії. Деякі експерти також вважають, що ту гарну репутацію, яку має ізраїльська медицина, допомогли отримати радянські лікарі, які виїхали туди в кінці ХХ ст.

Щодо Туреччини, то вона має свій особливий шлях у розвитку медичного туризму, тут галузь підтримує спеціально розроблена державна програма, яка фінансує медичні інновації, створення нових клінік, навчання лікарів та участь країни в міжнародних виставках і симпозіумах. Саме це є причиною того, що за останні 10 років країна стала одним із лідерів світового ринку медичного туризму, а також лідером за кількістю клінік, які мають акредитацію JCI [43].

До того ж, країна приваблює іноземних пацієнтів цінами на квитки: авіакомпанія Turkish Airlines, 49 % відсотків якої належить державі, дає своїм пацієнтам знижки на квитки у 50 %. Для повноцінного функціонування медичного туризму як пріоритетної галузі господарства, необхідно як на державному, так і на регіональному рівнях, реалізувати такі завдання:

- розробити систему ефективних стимулів щодо розвитку державної медицини і нового конкурентного продукту;
- модернізувати процес клінічного лікування;

- створити або модернізувати відповідну матеріально-технічну базу;
- поліпшити туристичної та транспортної інфраструктури;
- збільшити кількість клінік, спеціалізованих на прийманні міжнародних пацієнтів;
- здійснити перепідготовку медичних кадрів та підвищення кваліфікації спеціалізованих туристичних агентів та туроператорів;
- покращити або розробити ефективний процес фінансування галузі;
- впровадити систему державно-приватного партнерства;
- розробити ефективну систему взаємодії з громадськими організаціями та інститутами влади для вирішення галузевих проблем;
- пропонувати нові продукти медичного туризму та виходити з ними на міжнародний ринок;
- створити спеціалізовані туристичні агентства;
- проводити великі маркетингові кампанії, задіювати міжнародні ЗМІ, міжнародні портали медичного туризму, брати участь у виставках та взаємодіяти з міжнародними агентствами медичного туризму.

Специфічними рисами, які посприяли розростанню в'їзного медичного туризму в цих країнах є наступні [58]:

Канада: наявність спеціально створених та підтримуваних державою туроператорів медичного профілю, які беруть всі організаційні питання медичного туру на себе; обов'язкове медичне страхування в країні, яке поширюється і на всіх іноземців, у тому числі й на медичних туристів;

Сінгапур: співпраця національних медичних закладів з найвідомішими медичними, лікувальними та науковими центрами світу;

Німеччина: високе число лікарів на кількість населення, в результаті чого в країні нема довгих черг очікування на ту чи іншу медичну послугу;

Велика Британія та Іспанія: багата історична, культурна, архітектурна та мистецька спадщина, приваблива для медичного туриста ;

Дубай та АбуДабі: культурна та географічна екзотика; розвинений маркетинг та реклама національних медичних послуг іноземним громадянам; легкість та доступність отримання як медичної послуги, так і необхідної інформації.

Україна має всі шанси повторити успіхи інших, оскільки попит на якісні та доступні медичні послуги зростає. Для цього потрібно лише розробити та реалізувати відповідні кроки. Одним із таких кроків може стати створення кластерів медичного туризму.

2.3. Проблеми розвитку медичного туризму в Україні

Однією з найактуальніших проблем у санаторно-курортній галузі, яка загострилася з початку перебудови економічної системи України, є значне зменшення державного фінансування та зниження ефективності управління спеціалізованими лікувально-оздоровчими закладами, що негативно вплинуло на рівень їх конкурентоспроможності порівняно з іншими колективними засобами розміщення. Водночас існує проблема, пов'язана з недостатньою потужністю внутрішніх та зовнішніх туристичних потоків.

Треба відмітити, що ціни на медичне обслуговування в Україні нижче європейських цін, що може бути використано в якості конкурентної переваги при формуванні цінової стратегії у рамках проведення маркетингової цінової політики санаторно-курортними підприємствами. Оцінка якості різних аспектів відпочинку показує, що українські курорти, в порівнянні з іншими місцями для відпочинку, виграють по кількості пам'яток, курортно-рекреаційних і природних ресурсів, можливості лікування і оздоровлення. Але програють іншим курортам за якістю транспортній інфраструктурі та дорожнього покриття, в якості лікувально-профілактичного харчування, рівню розвитку індустрії розваг, умовам відпочинку для туристів, які подорожують на авто [45].

В той же час, уся наявна санаторно-курортна база, яка на основі

наукового підходу створювалася довгі роки і сьогодні має передові наукові розробки у сфері лікування, реабілітації, відновлення і профілактики здоров'я у світі, а також унікальні природні лікувальні ресурси використовуються зараз неефективно.

Головними причинами такого недоліку є низька обізнаність потенційних споживачів лікувально-оздоровчого туризму за межами нашої держави, недостатня компетентність туристських операторів з питань особливостей лікувально-оздоровчих програм на курортах України.

Звідси в основному увесь туристський потік приходить на липень-серпень, що спричиняє за собою втрату прибутку до 65 %. Внаслідок підвищеного попиту в період активного сезону і підвищення цін на лікувально-оздоровчі послуги, цінова політика санаторно-курортних установ не відповідає якості, тим самим спричиняє за собою незадоволення туристів до 20% [53].

В контексті вище наведеного та для зміни ситуації, що склалася, в цілях розвитку лікувально-оздоровчого туризму необхідно активізувати ефективну маркетингову діяльність туристсько-рекреаційних підприємств, а саме направити маркетингові активності в першу чергу на створення конкурентоздатного курортного продукту, який відповідатиме світовим стандартам якості, що дозволить переламати тенденцію падіння конкурентоспроможності системи санаторно-курортного лікування, оздоровлення в Україні і одночасної доступності її послуг для широких верств населення.

Серед пацієнтів, які охоче б поправляли здоров'я саме в українських лікарнях, немало іноземців, зокрема з країн арабського світу. Професіоналізм українських медиків і порівняно невисока вартість медичних послуг є тією «фішкою», яка здатна неабияк поповнити й державну скарбничку, й фінансовий стан медзакладів. І чи не єдиною перепорою, з якою стикаються закордонні пацієнти, є доволі заплутана, довга за часом процедура отримання в'їзної візи в Україну, а іноді й

складна для розуміння іноземця логіка відмов в її наданні.

Певне гальмування ефективного розвитку медичного туризму в Україні також пов'язано зі старою інфраструктурою та низьким рівнем сервісних послуг. Відсутність нормальної спеціалізованих туроператорів спіткає до співпраці з посередниками, що спричиняє зайві витрати та затримку процесу лікування [54, с. 14].

Для ефективнішого розвитку галузі в країні, треба робити нахил не лише столицю, а й на регіональний розвиток, адже кожна область України здатна стати медичним центром. В кожному регіоні є велика кількість медичних інститутів з гарними спеціалістами та застарілих курортів з належним зовнішнім середовищем та природою, на базі яких можна зробити повноцінні медичні центри, в яких пацієнти зможуть поєднувати лікування з насолодженням відпочинку на природі.

Проте, гострим є питання якості медичних послуг, адже далеко не всі медичні установи готові до прийому іноземних пацієнтів. Основним гравцямина ринку медичного туризму, та й медицини загалом, в Україні є, звичайно ж, приватні клініки, яких стає дедалі більше, сервіс в них максимально наближений до європейського, а спеціалістів для роботи обирають найкращих.

Що до державних лікарень, то вони ще не готові до такого кроку, адже там немає налагодженого сервісу, більшість з них застарілі та не мають належного медичного обладнання та комфортних умов для утримання пацієнтів, і не рідко зустрічаються некомпетентні лікарі. І варто відмітити, що деякі з них, особливо в невеликих населених пунктах, не готові навіть до прийому місцевих жителів, не кажучи вже про іноземців [15].

Державна галузь охорони наразі є не дуже привабливою для інвестицій, в тому числі і міжнародних, більшою мірою це спричинено відсутністю чіткої законодавчої бази. З правової точки зору, медичного туризму в Україні простоне існує, оскільки відсутня як нормативна база,

так і чіткі правила ліцензування суб'єктів медичного туризму. А для приваблення інвестицій, в першу чергу, має бути встановлення правил та гарантії державно-приватного партнерства. Першим кроком стане прийняття окремого закону про медичний туризм, прикладом для якого може бути ізраїльський закон «Про медичний туризм» 2019 року, який повністю відрегулював галузь, чітко визначивши умови реєстрації та ведення діяльності агентів медичного туризму, медичних установ та медичних туристів.

З попередньої проблеми впливає також окреме питання щодо національної системи страхування пацієнтів та лікарів, що також перешкоджає розвитку в'їзного туризму і роботі українських клінік з зарубіжними страховими компаніями. В більшості розвинених країн сьогодні є страхування відповідальності лікарів та клінік, що надає пацієнтам впевненості у своїй безпеці та компенсації при шкоді здоров'ю. А в Україні, навпаки, більшість клінік знімають з себе відповідальність, заздалегідь зазначаючи в договорі, що вони не несуть ніякої відповідальності у разі проблем та негативних наслідків. Хоча, за останні роки, побільшало закладів, які поділяють відповідальність із зарубіжними страховими компаніями [58, с. 122].

Ще одна не менш важлива проблема – питання трансплантації. Те, що Україна має достатню кількість лікарів-професіоналів в області трансплантації – це факт. Це підтверджують цифри: в 2019 році було проведено 78 операцій з пересадки органів, а в 2020 – вже понад 200, проте проводити такі операції може лише декілька закладів, які мають відповідну ліцензію. Отже, це свідчить про те, що напрямок трансплантології – міг би стати провідним для медичного туризму. Але проблема криється в законодавстві. В 2018 році відбулася спроба оновити систему трансплантології і був прийнятий Закон «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів», який виявився досить суперечливим і його довелося змінювати. І на сьогоднішній день діє лише

пілотний проект від МОЗ, який стосується посмертного донорства зі згоди родичів померлої людини. Тобто, коли уряд остаточно врегулює діяльність даної системи пересадки органів, можна буде казати про те, що в Україні з'явиться новий напрямок медичного туризму, який допоможе їй вийти на новий рівень розвитку [46].

Висновки до розділу 2

1. Аналіз потенціалу України як перспективної країни дестинації медичного туризму було проведено через призму позитивних та негативних характеристик, що визначалися у сфері вітчизняних природного надбання та географічного розташування, у сфері туризму, у сфері охорони здоров'я, української політичної ситуації. Констатовано факт обдарованості України природними ресурсами – це гори, моря, водойми, долини, численні оздоровчі та рекреаційні джерела та місцевості; зручного територіально-географічного розташування, що позитивно впливає на логістику та зручність доправлення медичних туристів до вітчизняних медичних закладів; хорошої екології, здебільшого в західних регіонах України, рівень якої відповідає необхідним офіційно встановленим показникам.

2. Країнами, в яких інститут медичного туризму успішно розвивається за новітньою моделлю є: Японія, Південна Корея, Таїланд, Малайзія, Індія, Туреччина, Ізраїль. Вирішальною спільною рисою на користь вибору саме таких країн для медичної подорожі є співвідношення «ціна/якість» щодо відповідної медичної послуги. Окрім цього, в усіх цих державах система охорони здоров'я перебуває на високому рівні, є багато клінік з міжнародними визнаними у світі акредитаціями, медичні заклади технічно оснащені, персонал – професійний та володіє іноземними мовами, а ціни на лікування є нижчими, аніж в Сінгапурі, Канаді, Німеччині, Великій Британії та Іспанії.

3. Негативними ознаками сфери туризму визначено застарілу та

слабку туристичну інфраструктуру; перевагу недостатньо кваліфікованих спеціалістів та незадовільного сервісу; поширеність транспортних незручностей, як автомобільних, включаючи погану якість доріг та довгі черги на митних контрольнопропускних пунктах, так і залізничних та повітряних сполучень.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3. 1. Обґрунтування перспектив розвитку реабілітаційного туризму в Україні як напрямку медичного туризму

Україна має великі перспективи для розвитку медичного туризму. В першу чергу – це співвідношення ціни та якості. Коштують медичні послуги в Україні значно менше ніж в інших країнах, а результати лікування високі. Варто врахувати, що у нас є унікальні медичні розробки, яким немає аналогів в світі. Україна може сміливо конкурувати з провідними країнами світу у багатьох галузях медицини. Великою мірою це стосується клінік репродукції, офтальмології, стоматології, які обладнані найсучаснішим устаткуванням, мають висококваліфікованих співробітників вищої та середньої ланки, вражаючи результати лікування. Це ж стосується онкології та кардіології. Позитивним є те, що в Україні на сьогоднішній день сприятлива законодавча база в галузі репродукції та клітинної терапії. Це дає велику зацікавленість у отриманні даної медичної послуги в Україні. Великий інтерес до лікування в нашій державі мають також іноземні пацієнти онкологічних клінік [22].

Основні напрями розвитку медичного туризму в Україні можуть бути наступні:

1. Лікування захворювань, які виникають внаслідок війни та окупації, такі як травми, психологічні проблеми, посттравматичний синдром та інші.
2. Медичний відпочинок та відновлення після лікування.
3. Профілактичний медичний туризм, включаючи медичний огляд та консультації, що може допомогти попередити виникнення захворювань.
4. Медичний туризм для лікування хронічних захворювань, який може стати доступним завдяки новітнім методам лікування та високотехнологічному обладнанню.

5. Медичний туризм для жінок, який може включати такі послуги, як косметична та пластична хірургія, лікування невідкладних проблем, пов'язаних зі здоров'ям жінок, та інші [27].

Безумовно для розвитку медичного туризму необхідний ресурсний потенціал, як природного характеру так і розвинена інфраструктура і кваліфікований персонал медичних лікувальних закладів.

Як відомо, від розвитку медичного туризму виграє не лише сектор приватних клінік, а й економіка загалом: в Українській Асоціації Медичного

Санаторно-курортне лікування є важливою складовою системи соціальної політики та відіграє провідну роль у побудові та збереженні здоров'я нації. Роль і значення санаторно-курортної системи в соціально-економічному розвитку України полягає як у величезних її можливостях у справі підтримання, зміцнення та відновлення здоров'я нації, так і у визнанні особливого значення України у світовому рекреаційному процесі, культурно-історичному становленні та розвитку світового суспільства.

Розвиток санаторно-курортної справи в Україні, у структурі туристично-рекреаційної галузі, має бути спрямований на реалізацію положень Конституції України, закону України «Про курорти», та законів України щодо забезпечення доступної та кваліфікованої медичної допомоги громадянам України [18].

Санаторно-курортне лікування – це медична допомога, що здійснюється з профілактичною, лікувальною або реабілітаційною метою із застосуванням природних лікувальних факторів в умовах перебування на курорті або лікувально-оздоровчій місцевості та в санаторно-курортних закладах. Санаторно-курортна справа в Україні є традиційно невід'ємною частиною національної системи охорони здоров'я, що дозволяє ефективно здійснювати профілактику захворювань.

Головними завданнями санаторно-курортного лікування є:

- ліквідація або зменшення проявів патологічного процесу;

- відновлення або покращення порушених функцій;
- підвищення загальної реактивності;
- тренування адаптаційних механізмів;
- попередження інвалідизації та сприяння соціальній реабілітації.

Існуюча мережа спеціалізованих санаторіїв є надзвичайно цінним національним надбанням і має бути збережена та доведена до рівня міжнародних стандартів.

Основними напрямками роботи є [21]:

- розроблення правових та організаційних механізмів щодо стимулювання ефективної діяльності санаторно-курортних закладів, які належать до сфери управління Мінсоцполітики;
- впровадження і застосування у системі Мінсоцполітики новітніх інформаційних технологій щодо вдосконалення системи обліку, звітності та державної статистики з питань організації забезпечення санаторно-курортним лікуванням пільгової категорії громадян;
- розроблення проектів нормативно-правових актів з питань організації санаторно-курортного лікування ветеранів війни, учасників АТО, осіб, на яких поширюється чинність Законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про жертви нацистських переслідувань», інвалідів та громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Цінні природні лікувальні ресурси, значний лікувально-оздоровчий, рекреаційний, інфраструктурний потенціал курортно-рекреаційної сфери України використовується в обсягах, значно менших від потенційних можливостей, що свідчить про перспективність їх подальшого освоєння та використання [28].

Об'єктивне зростання у післявоєнний час попиту на послуги реабілітації, відновлювального лікування та оздоровлення є передумовою для розвитку лікувально-оздоровчої інфраструктури на базі незадіяних курортних ресурсів – створення нових сучасних реабілітаційних центрів та

оздоровчих комплексів, що сприятиме формуванню значної кількості нових робочих місць та відновленню здоров'я населення.

Реалізація державою можливостей щодо задіяння сукупності наявних курортно-рекреаційних ресурсів для післявоєнного відновлення країни стримується певними інституціональними обмеженнями, що потребують усунення в найкоротший термін через вирішення наступних проблемних питань [24].

1) Повноваження щодо здійснення державного нагляду, контролю і регулювання діяльності в курортно-рекреаційній сфері (надання послуг санаторно-курортного лікування, реабілітації, оздоровлення; раціональне використання природних лікувальних ресурсів; розбудова інфраструктури курортів тощо) розподілені між різними центральними органами виконавчої влади: Міністерство охорони здоров'я, Міністерство соціальної політики, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Державне агентство розвитку туризму, Державна комісія України по запасах корисних копалин, Державна служба України з питань праці тощо. Міжвідомча неузгодженість та низький рівень координації діяльності між структурними підрозділами різних міністерств може створити значні проблеми у забезпеченні ефективності реалізації поставлених завдань, порушити технологічність процесу та створити зону конфлікту інтересів.

2) Організація ефективної системи медичної, психологічної та фізичної реабілітації тих, хто брав участь в бойових діях, і цивільних людей потребує об'єктивної інформації про кількість санаторно-курортних закладів, реабілітаційних центрів, їх матеріальне оснащення, програми реабілітації тощо. Відсутність єдиної інформаційної бази даних щодо потреб отримувачів та можливостей надавачів санаторно-курортних і реабілітаційних послуг, неузгодженість питання фінансування реабілітаційної допомоги (різні фонди та відомства відповідають за фінансування реабілітаційних послуг різним верствам населення) призводить до розпорошеності бюджетних коштів та низької ефективності

надання реабілітаційних послуг, насамперед, через відсутність розуміння попиту та пропозиції на цей вид медичної допомоги.

3) Курортно-рекреаційна сфера, завдяки економічній, виробничій, управлінській, технологічній взаємодії між суб'єктами підприємницької діяльності різних галузей економіки, є найперспективнішою для запровадження масових програм працевлаштування, створення нових робочих місць. За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) на частку курортів і пов'язаних з ними галузей нині припадає 9, 7% робочих місць світу. Розвиток інфраструктури курортів, модернізація санаторно-курортних закладів, розбудова нових сучасних реабілітаційних центрів забезпечить багатогранний вклад у відновлення людського капіталу: створення тисячі нових робочих місць за багатьма професіями – фінансові потоки заробітної плати; надання якісних медичних послуг – соціальні трансфери, здоров'я населення; занятість, доходи, інвестиції – підвищення добробуту населення. Але, відсутність державної програми кредитної підтримки та активізації приватних інвестицій в малі та середні підприємства значно стримує розвиток даного сектору економіки [53].

4) Правові, організаційні, економічні та соціальні засади створення та розвитку курортів в Україні визначаються Законом України «Про курорти» [9]. Він спрямований на забезпечення використання з метою лікування, реабілітації, профілактики захворювань і оздоровлення людей природних лікувальних ресурсів, природних територій курортів та їх охорони. Статтями 16-19 Закону визначено порядок використання природних лікувальних ресурсів: виявлення та облік, надання у користування, плата за спеціальне використання, розробка родовищ.

Законодавчо чітко врегульована плата за користування надрами на етапі техніко-технологічного освоєння, розробки і промислового видобування. Але, тільки за умов задіяння в економічний кругообіг – санаторно-курортне лікування / реабілітація, фасування для позакурортного оздоровлення та профілактики – корисні копалини стають природними

лікувальними ресурсами, тобто їх використання забезпечує виробництво благ для задоволення потреб людини, що обумовлює необхідність їх економічної оцінки [43].

Стаття 24 Закону визначає необхідність економічної оцінки природних лікувальних ресурсів при обґрунтуванні проєктів розвитку курортів, відповідно до порядку, визначеного Постановою КМУ «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження спеціальних методик щодо економічного обґрунтування проєктів розвитку курортів та економічної оцінки їх природних лікувальних ресурсів» [58].

Згідно з Постановою, економічна оцінка здійснюється відповідно до Державного кадастру природних лікувальних ресурсів України і на підставі спеціальних методик, розробником яких, на замовлення центральних і місцевих органів влади або інших зацікавлених осіб, можуть бути науково-дослідні інститути економічного профілю та наукові установи курортології. Проте за 20 років від набуття чинності Постанови методики економічної оцінки природних лікувальних ресурсів так і не було розроблено.

Для відновлення економіки країни це надзвичайно важливо – зароблені фінансові ресурси від використання природних лікувальних ресурсів не мають права бути безслідно втраченими, кошти необхідно вкладати у розвиток інфраструктури, створення нових робочих місць, програми розвитку курортів та територіальних громад, на території яких вони розташовані.

5) Існує проблема неповного відображення, дублювання, обмеженого доступу, а в окремих випадках і суперечливих підходів до оцінки природних лікувальних ресурсів, можливостей їх залучення до економічного кругообігу в курортно-рекреаційній сфері, що пов'язується із багаторівневою системою державних кадастрів, які недостатньо використовуються в практиці державного регулювання. Водночас моніторинг процесів, які пов'язані з формуванням і використанням природно-ресурсного потенціалу курортно-рекреаційної сфери, не вирізняється повнотою охоплення, відповідно й заходи державного регулювання ґрунтуються на фрагментарних відомостях,

вибіркових даних, інформаційних запитах, що не дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення.

3.2. Розробка реабілітаційного туру як новітньої технології корекційної роботи відновлення здоров'я і працездатності осіб з обмеженими фізичними і психологічними можливостями

Україна має всі шанси повторити успіхи інших, оскільки попит на якісні та доступні медичні послуги зростає. Для цього потрібно лише розробити та реалізувати відповідні кроки. Одним із таких кроків може стати створення кластерів медичного туризму.

Територія Львівської області багата унікальними історико-культурною спадщиною, мистецьким потенціалом, лікувально-оздоровчими, водними і ландшафтними ресурсами, самобутніми традиціями та звичаями. Це в поєднанні з вигідним географічним положенням є чудовою базою для розвитку найрізноманітніших видів і форм туризму та відпочинку. Занаявністю природно-рекреаційних ресурсів.

Львівська область займає одне з провідних місць в державі: їх частка в природно-ресурсному потенціалі України складає близько 5,4%, за цією ознакою Львівщина поступається тільки Закарпатській області. У загальній структурі природних ресурсів Львівщини рекреаційні ресурси складають 14,6% (середній показник по Україні – 9,5%).

Львівська область займає одне з провідних місць в Україні за розвитком інфраструктури туризму, курортів, оздоровлення, спорту та рекреації (див. рис. 3.1).

За підсумками 2022 року Львівщина посідає третє місце за кількістю колективних засобів розміщування, друге місце за кількістю осіб (в тому числі і іноземців), обслугованих у колективних засобах розміщування. За кількістю туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності область поступається лише м. Києву. У 2022 році Львівщина увійшла в ТОП 5 областей України за найбільшими обсягами надходжень від сплати туристичного збору

[59].

Рис. 3.1 – Туристичний потенціал Львівської області

У Стратегії розвитку Львівської області на період 2021-2027, стратегічною ціллю 5 є «Туристична привабливість». Дана ціль містить у собі 2 оперативні цілі, а саме: Підвищення атракційності та інфраструктурного забезпечення туризму, курортів, оздоровлення, спорту та рекреації та підвищення якості регіонального туристичного продукту та його просування. Аналізуючи практичний стан туристичної та курортної галузі області, насамперед слід наголосити на сталій позитивній динаміці, яка спостерігається в цих галузях за останні роки. Це знаходить своє відображення

в зростанні туристичних потоків, поступово розвивається туристична й рекреаційна інфраструктура регіону, розширюється спектр туристичних послуг, зростає якість сервісу сфери обслуговування туризму і курортів.

Свідченням цього є зростання кількості туристів, які відвідали Львівщину за останні роки з туристичною та рекреаційною метою. За 2019 рік область серед регіонів України посіла: 2-місце за обсягом туристичного збору, 2-місце за кількістю розміщених у готельних закладах та 2-місце за кількістю туристів з України [60].

Львівщина характеризується різноманітністю рекреаційних ресурсів. В області створена розгалужена мережа рекреаційних закладів: 133 санаторно-курортних закладів (в т. ч. на базі багатих природно-рекреаційних ресурсів, зокрема, Великий Любінь, Моршин, Немирів, Роздол, Східниця, Трускавець, Шкло), 82 заклади готельного господарства, близько 500 приватних садиб, які займаються сільським туризмом [41].

Базуючись на наявних природно-лікувальних ресурсах, інфраструктуру та результатах аналізу наявної статистичної інформації розроблено лікувальний тур до бальнеологічного курорту Львівщини – Східниці.

Східниця – це курортна перлина Західної України, розташований у Львівській області на відстані 100 км від м. Львова, на висоті 600–900 м над рівнем моря. Курорт оточений з усіх сторін горами та лісами, а тому має своєрідний мікроклімат. У Східницькому родовищі мінеральних вод сьогодні налічується 38 джерел і 17 свердловин з різним хімічним складом мінеральної води. Для відвідувачів сьогодні доступні води з 10 джерел і трьох свердловин. У родовищі, зосередженому здебільшого у селищі та на схилах прилеглих гір, що входять до складу Національного природного парку «Сколівські Бескиди», є мінеральні води «Нафтуса» чотирьох типів: слабомінералізована «Нафтуса» (з підвищеним вмістом органічних речовин (сечогінною дією) та з вираженою жовчогінною дією); слабомінералізована залізиста; хлоридно-натрієва та Боржомі. Вплив цих джерел на людину вивчається Міністерством охорони здоров'я України. У 2005 році Східниця отримала статус Всеукраїнського

курорту імені Омеляна Стоцького (місцевий відкривач покладів мінеральних вод типу «Нафтуся») [58].

Програмою туру передбачено проживання і проходження лікування в одному з найкращих лікувально-оздоровчих комплексів Східниці – «Kyivska Russ Resort Medical & Spa». Готель «Kyivska Russ Resort Medical & Spa» знаходиться у тихому куточку Східниці в оточенні природи і пропонує своїм відвідувачам не тільки комфортний відпочинок, а й ефективні лікувально-оздоровчі процедури. Фахівцями медичного центру готелю була розроблена нова оздоровча програма реабілітації пацієнтів, які перенесли Covid 19. «Kyivska Russ Resort Medical & Spa» єдині в Східниці та в регіоні, хто пропонує програму розроблену відповідно до Європейських стандартів і протоколів реабілітації пацієнтів та виконують її на найновіших апаратах відомих світових виробників.

Медичний центр готелю «Київська Русь» – це сучасний багатопрофільний комплекс, в якому передові технології медицини поєднуються з традиційними методами курортного лікування та оздоровлення. Центр спеціалізується на наданні послуг в області терапії, урології, гастроентерології, гінекології, кардіології, ендокринології, педіатрії, вертеб্রології, реабілітація, офтальмології, детоксикації і схуднення. Кожен гість може пройти комплексне обстеження і індивідуальний курс реабілітації і лікування в медичному центрі під наглядом лікаря. Всі необхідні обстеження призначаються лікарем і вибираються індивідуально для кожного гостя в найкоротші терміни. Професіоналізм медичного персоналу і сучасний рівень сервісу при наданні допомоги високої якості дозволяють пацієнтам отримувати відчуття надійності, захищеності і комфорту, а також забезпечує діагностику захворювань на ранніх стадіях, якісне планове лікування і профілактику [35].

Програма розробленого туру передбачає проходження лікувальної програми «Нормалізація обміну речовин», а також індивідуальної програми, складеної для кожного гостя після огляду спеціалістів. Таким чином, туристу

можуть бути запропоновані наступні лікувальні програми, в залежності від його потреб: антистресова, омолодження організму, очищення організму, лікування ожиріння, лікування хвороб шлунково-кишкового тракту та гепатобіліарної системи, лікування хворих на цукровий діабет, лікування хвороб статевих органів, остеохондрозу та інше. Тривалість кожної програми визначається індивідуально та може тривати від 10 до 18 дня. Програма розробленого туру представлена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Програма туру «Цілюща сила східницьких джерел»

День	Опис програми
1	2
1	6:00 – 8:20 – трансфер в лікувально-оздоровчий комплекс «Київська Русь» зі Львова; 8:30 – 10:00 – розміщення та пізній сніданок у ресторанному комплексі; консультація зі спеціалістами; вільний час; 13:30 – 15:00 – обід в ресторані комплексу; проходження процедур за програмою «Нормалізація обміну речовин»; вільний час; 19:00 – 20:30 – вечеря в ресторані комплексу.
2	Проведення лабораторної діагностики (загальний аналіз крові та сечі, біохімічні параметри, гормони та скринінги інфекційних захворювань). УЗд-діагностика (внутрішніх органів, сечовивідної системи, гінекологія, кардіологічне обстеження та ендокринне), електрокардіографія. 7:00 – 09:30 – сніданок в ресторані комплексу; проходження процедур за програмою «Нормалізація обміну речовин»; 13:30 – 15:00 – обід в ресторані комплексу; отримання результатів лабораторної діагностики; консультація зі спеціалістами. Коригування індивідуального комплексу процедур; вільний час; 19:00 – 20:30 – вечеря в ресторані комплексу.

Продовження таблиці 3.1

1	2
Подальші дні	7:00 – 09:30 – сніданок в ресторані комплексу; проходження процедур за програмою «Нормалізація обміну речовин»; проходження індивідуального комплексу процедур; 13:30 – 15:00 обід в ресторані комплексу; вільний час; 19:00 – 20:30 – вечеря в ресторані комплексу.
Останній день	7:00 – 09:30 – сніданок в ресторані комплексу; заключна консультація лікаря та отримання персональних рекомендацій; проходження процедур за програмою «Нормалізація обміну речовин»; 13:30 – 15:00 – обід в ресторані комплексу; чек-аут; 17:00 – 19:30 – трансфер до Львова.

Під час перебування в лікувально-оздоровчому комплексі «Kyivska Russ Resort Medical & Spa» туристам пропонуються факультативні екскурсії, а саме:

- екскурсія в Державний історико-культурний заповідник «Тустань». Під час екскурсії турист матиме змогу побачити такі об'єкти як: Урицькі скелі, комплекс Урицьких пісковиків (Камінь, Острий Камінь, Мала Скеля, жолоб, Гулька, хрест та одна безіменна скеля), музей історії Тустані та церква св. Миколая, стара бойківська хата (культурний центр «хата у Глибокім»). А також щороку в серпні тут проходить фестиваль української середньовічної культури «Ту Стань!»;

- екскурсія в Національний природний парк «Сколівські Бескиди» Під час екскурсії турист матиме змогу побачити такі об'єкти як: Кам'янецький водоспад, журавлине урочище; гора Парашка.

Висновки до розділу 3

1. Однією із найкращих областей України з метою розвитку ринку послуг відпочинку та оздоровлення є Львівська область, основними її

перевагами є специфічний мікроклімат; природні ресурси для здійснення лікування; існування на належному рівні санаторної інфраструктури; високо компетентні медичні фахівці та належна професійна підготовка персоналу; неповторні послуги для здійснення оздоровлення, які надаються у зазначеному регіоні. Але з метою зацікавленості туриста важливою складовою є існування розвиненої інфраструктури, яка б забезпечила реалізації потреб і нового об'єкту і тих, які вже функціонують в межах даної локації. Відповідна якість транспортного сполучення, відсутність відпочинково-розважальної та низький рівень інженерної інфраструктури курорту.

2. В процесі проведеного дослідження, нами був розроблений реабілітаційний тур до бальнеологічного курорту Львівщини – Східниці, а програма туру включала проживання та лікування в лікувально-оздоровчому комплексі Східниці – «Kyivska Russ Resort Medical & Spa», що забезпечить збільшенню туристичної привабливості курорту та й Львівської області, в цілому.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційної роботі досліджено особливості медичного туризму в Україні та його напрями, виявлено проблеми та обґрунтовано перспективи його розвитку. Одержані в процесі дослідження результати та їх узагальнення надають змогу сформулювати такі висновки й внести пропозиції, які мають теоретичне та практичне значення.

1. Досліджено особливості медичного туризму та його видів; охарактеризовано чинники розвитку медичного туризму в Україні. В процесі проведено дослідження було визначено, що ширшому значенні, медичний туризм розглядається як подорож особистості за межі свого проживання для отримання якісного медичного лікування, здійснення діагностики власного фізичного чи психічного стану здоров'я, хірургічного втручання або проведення терапії разом з проведенням дозвілля та відпочинку. До головних факторів, які вплинули на його розвиток визначено, висока цінова політика на отриманні медичних послуг в своїй державі, рівень медицини з високими показниками та застосування інноваційних технологій та методів лікування в інших країнах, бажання мати професійно компетентних фахівців, можливість отримати медичну послугу в найкоротший термін, без очікування та великих черг, бажання конфіденційного лікування та можливість отримати медичні послуги, які через певні релігійні установки чи заборони на законодавчому рівні в країні, де мешкають громадяни.

3. Проаналізовано ринок внутрішнього, виїзного та в'їзного медичного туризму в Україні. Проаналізувавши сучасний ринок медичного туризму в Україні, можна підсумувати, що в країні існують медичні центри та лікарі, які мають практичний досвід та сучасні технології для проведення лікування і діагностики, але на даний час не має чітко визначених критерій якості та необхідної інформаційної бази для більш зручного пошуку інформації про медичні послуги та медичні установи, в яких їх можна отримати, крім того відсутня суміжна інфраструктури та результативне законодавче регулювання

даної сфери на державному рівні. З'ясовано, що в 2022 році лідером серед існуючих медичних напрямів стала косметична хірургія, її частка складала 17%, це свідчить про те, що пластична хірургія є найбільш вживаною.

4. Досліджено досвід країн світу щодо розвитку медичного туризму. Проаналізовано розвиток та особливості функціонування медичного туризму в країнах, що є визнаними світовими лідерами у даній сфері. Зокрема, подібна практика вивчалася на досвіді таких країн, як: АбуДабі, Велика Британія, Дубай, Ізраїль, Індія, Іспанія, Канада, Малайзія, Німеччина, Південна Корея, Сінгапур, Таїланд, Туреччина, Японія. Викремлено країни з переважними ознаками традиційного медичного туризму та новітнього медичного туризму, а також визначено загальні та специфічні риси медичного туризму у вищеперерахованих країнах, які позитивно відбилися на його ефективному розвитку.

5. Встановлено, що медичний туризм у таких країнах, як Канада, Сінгапур, Німеччина, Велика Британія, Іспанія, Дубай, АбуДабі, характеризується багатьма рисами традиційного медичного туризму, а саме розвивався на традиційних засадах якості, прогресивності, високого рівня медицини, персоналу, обладнання, стабільної політичної, економічної та соціальної ситуації. Тому, в цих країнах, здебільшого зберігається висока вартість медичних послуг, які, однак, все ж є дешевшими, аніж у Сполучених Штатах Америки. Ці країни є привабливими для медичного туриста, в першу чергу, за ознакою якості медичної послуги та неможливості її отримання у своїй рідній країні, а питання ціни не є вирішальним фактором.

6. Запропоновано перспективи медичного туризму та розвитку реабілітаційного туризму в Україні як напряму медичного туризму. Але, варто зауважити, що наша країна в майбутньому, може конкурувати з найкращими країнами світу в багатьох сферах медицини. Насамперед сюди входять клініки репродукції, стоматології, офтальмології, що обладнанні інноваційними технологіями та мають професійно компетентних фахівців, які демонструють позитивні результати лікування. Для цього необхідно створити та впровадити

певні кроки. Насамперед, необхідно створити кластери медичного туризму та втілення державно-приватної взаємодії. І основним при цьому має розробка нової стратегії розвитку медичного туризму в Україні з чітко окресленими етапами, яка буде регулюватися та фінансуватися та державними органами та допоміжними інвестиціями з приватних організацій. Україна має значні шанси в майбутньому стати однією з найкращих в Європі, оскільки володіє значним потенціалом.

7. Розроблено реабілітаційний тур як новітньої технології корекційної роботи відновлення здоров'я і працездатності осіб з обмеженими фізичними і психологічними можливостями. Програмою туру передбачено проживання і проходження лікування в одному з найкращих лікувально-оздоровчих комплексів Східниці – «Kyivska Russ Resort Medical & Spa». Готель «Kyivska Russ Resort Medical & Spa» знаходиться у тихому куточку Східниці в оточенні природи і пропонує своїм відвідувачам не тільки комфортний відпочинок, а й ефективні лікувально-оздоровчі процедури. Фахівцями медичного центру готелю була розроблена нова оздоровча програма реабілітації пацієнтів, які перенесли Covid 19.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Баєв В. Б. Економічні передумови розвитку медичного туризму в Україні. *Наукові праці МАУП*. 2014. Вип. 43 (4). С. 163–167.
2. Баєва О. В. Менеджмент у галузі охорони здоров'я: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 640 с.
3. Вахович І.М. Фактори розвитку регіонального ринку медичного туризму в розвинених країнах світу. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/vahovych.htm. (дата звернення: 10.11.2023).
4. Всесвітня асоціація медичного туризму вибрала Київ своєю штаб-квартирою в СНД. URL: <http://www.pe.com.ua/ua/press-centr/news/?view=1885>. (дата звернення: 10.11.2023).
5. Гончар В. Медичний туризм набуває популярності. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/gonchar.htm. (дата звернення: 10.11.2023).
6. Гнедик Є. С. Медичний туризм як вид господарської діяльності: проблеми нормативно-правового визначення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Том 2. С. 18–22.
7. Гнедик Є. С. Правова характеристика медичного туризму в Україні. Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин: 195 матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (Кривий Ріг, 27 вересня 2019 р.). Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2019. С. 84–89.
8. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.11.2023).
9. Державний інститут статистики Туреччини. URL: www.tuik.gov.tr (дата звернення: 10.11.2023).
10. Діденко К. Д. Медичний туризму в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 16. Ч. 4. 2016. С. 101–105.
11. Діденко К. Д., Жученко В. Г. Медичний туризм в Україні:

сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 14. Частина 4. С. 101–105.

12. Європейська Хартія Прав Пацієнтів в Україні. URL: <https://phc.org.ua/uploads/files/hartia.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).

13. Закон України «Про курорти» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, №50, ст. 435). Верховна Рада України. 2000 URL.: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ukrajinyzakony/zakon-ukrajini-pro-kurorti-vidomosti-2000.html> (дата звернення: 10.11.2023).

14. Закон України «Про туризм» від 18 листопада 2003 р. №1282-IV. *ВВР України*. 2004. №13. С. 180.

15. Зінченко О.В. Правовий статус суб'єктів туристичної діяльності як основа національного туристичного законодавства. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 18. Економіка і право: зб. наукових праць*. Випуск 7. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. С. 128–133.

16. Кифяк В. Ф. Розвиток медичного туризму в регіонах України. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kyfjak8.htm. (дата звернення: 10.11.2023).

17. Лукьянчук Е. Пациенти без мережи. *Аптека*. 2011. №818(7). URL: <https://www.apteka.ua/article/109128>. (дата звернення: 10.11.2023).

18. Малімон В. Концептуальні засади формування регіонального ринку медичного туризму. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/malimon.htm. (дата звернення: 10.11.2023).

19. Лікування all inclusive: як Туреччина зробила медицину своїм туристичним брендом. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-yakisnezhyttia/3324154-likuvanna-all-inclusive-ak-tureccina-zrobila-medicinu-svoim-turisticnim-brendom.html> 14. Медичний туризм у Туреччині: клінічна перевага лікування у Туреччині. URL: <https://visrozdil.lviv.ua/2022/12/18/medichnii-turizm-u-turechchini-klinichna-perevaga-likuvannya-uturechchini> (дата звернення: 10.11.2023).

20. Османська дипломатія. Як війна в Україні зробила Ердогана сильнішим, і чому йому це не допоможе. URL:

<https://www.bbc.com/ukrainian/features-63673915> (дата звернення: 10.11.2023).

21. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України. Відомості Верховної Ради України від 26.01.1993 р., чинне законодавство станом на 05 грудня 2019 року. № 4. стаття 19.

22. Офіційний сайт Євростату URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/> (дата звернення: 10.11.2023).

23. Офіційний сайт Української асоціації медичного туризму. URL: <http://www.uamt.org.ua> (дата звернення: 10.11.2023).

24. Про курорти. Закон України. Відомості Верховної Ради України від 15.12.2000 р., чинне законодавство станом на 05 грудня 2019 року, № 50, стаття 435.

25. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої). Закон України. Відомості Верховної Ради України від 27.10.2006 р., чинне законодавство станом на 05 грудня 2019 року, № 43, стор. 1449, стаття 418.

26. Романів О. Географія медичного туризму Європи. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/romaniv2.htm. (дата звернення: 10.11.2023).

27. Романова А. Аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 1. С. 62–68.

28. Статистичний звіт про діяльність Турецької асоціації медичного туризму THTC на території України за період з 1 листопада 2013р. по 1 січня 2014 р. URL. Режим доступу: <http://thtcrsc.com/news/?limit=1&point=2> (дата звернення: 10.11.2023).

29. Сафроненко І. Ю., Шелеметьєва Т. В. Особливості медичного туризму в Україні під час воєнного стану. *Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 10 листопада 2023 р.* [Електронний ресурс] : колектив авторів ; за заг. ред. проф. В. М. Зайцевої ; Електрон. дані. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2023. 1268 с. 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. Назва з тит. екрана. С.

553–556.

30. Сафроненко І. Ю., Шелеметьєва Т. В. Актуальність дослідження розвитку медичного туризму в Україні в умовах війни. *Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 листопада 2023 р.) / За ред. М. Барна, Й. Раковська. Львів: ЛТЕУ, 2023. С. 115–118.

31. Сумна цифра статистики туризму Туреччини URL: www.news.turk.com (дата звернення: 10.11.2023).

32. Ткачук Л. М., Колосова І. В. Медичний туризм: проблеми та перспективи розвитку в Україні та світі. *Наукові записки СумДПУ імені А.С.Макаренка. Географічні науки*. 2021. Т. 2. Вип. 2. С. 167–176.

33. Турецький інтерес у війні росії проти України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3461716-tureckij-interes-u-vijni-rosii-proti-ukraini.html> (дата звернення: 10.11.2023).

34. Туризм у Туреччині та її туристична стратегія URL: saglikturizmi.gov.tr (дата звернення: 10.11.2023).

35. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. Офіційний вісник України від 26.09.2014 р., № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125.

36. Хартія основних прав Європейського Союзу. 07.12.2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524. (дата звернення: 10.11.2023).

37. Шелеметьєва Т. В., Сафроненко І. Ю. Стратегічні поради туристичним компаніям щодо планування туристичних подорожей для людей з аутизмом. «Тиждень науки – 2023»: матеріали Щоріч. наук.-практ. конф. виклад., наук., молод. учен., аспір., студ. Запоріжжя, НУ «Запорізька політехніка», 2023. С. 167–168.

38. A global look at public perceptions of health problems, priorities and

donors: the Kaiser/Pew global health survey. Kaiser Family Foundation, 2007. URL: <http://www.kff.org/kaiserpolls /upload/7716.pdf>. (дата звернення: 10.11.2023).

39. Carmen, Iordache, Iuliana, Ciochină. Medical tourism industry challenges in the context of globalization. Management Strategies Journal, 2014, vol. 24, issue 2, 62-70.

40. Check-up – сучасна діагностика організму URL: http://medvoyage.info/news/tourism/check_up_sovremennaya_dagnostika_organizma. (дата звернення: 10.11.2023).

41. Could Turkey hit US\$3 billion from medical travel? URL: <https://www.laingbuissonnews.com/imtj/news-imtj/could-turkey-hit-us3-billion-from-medical-travel/> (дата звернення: 10.11.2023).

42. Dr. Esma Gültüvin Gür Omay Prof. Dr. Emrah Cengiz. Health Tourism in Turkey: Opportunities and Threats. Mediterranean Journal of Social Sciences MCSER Publishing, Rome-Italy. Vol. 4. №10. October 2013. P. 424 – 431.

43. Euro Health Consumer Index 2015. Health Consumer Powerhouse: Report. URL: http://www.healthpowerhouse.com/files/EHCI_2015/EHCI_2015_report.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

44. Euro Health Consumer Index 2015. Health Consumer Powerhouse: Report. URL: http://www.healthpowerhouse.com/files/EHCI_2015/EHCI_2015_report.pdf/ (дата звернення: 10.11.2023).

45. Gill, S. & Sumant, O. Global Medical Tourism Market. Global Opportunity Analysis and Industry Forecast, 2018-2025. URL: <https://www.alliedmarketresearch.com/medical-tourism-market>. (дата звернення: 10.11.2023).

46. Horowitz M., J. Rosensweig, C. Jones. Medical Tourism: Globalization of the Healthcare Marketplace. MedGenMed. 2007. 9(4): URL: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2234298> (дата звернення: 10.11.2023).

47. Internation Association of Physicians in Medical Tourism. 2019. URL: <https://www.medtourdoctors.com/pro-assotsiatsiyu/>. (дата звернення: 10.11.2023).

48. Medical Tourism Association. URL: <https://www.medicaltourismassociation.com>. (дата звернення: 10.11.2023).
49. Medical Tourism Climate Survey 2014/ International Medical Travel Journal. Published in March 2014. URL: <http://www.imtj.com/resources/research-and-statistics/medical-tourism-climatesurvey-2014>. (дата звернення: 10.11.2023).
50. Medical Tourism Index 2020-2021. International Healthcare Research Center. URL: <https://www.magazine.medicaltourism.com/medical-tourism-index-infographic> (дата звернення: 10.11.2023).
51. Medical Tourism Index. The International Healthcare Research Center. URL: <http://www.healthcareresearchcenter.org/medical-tourism-index>. (дата звернення: 10.11.2023).
52. Medical Tourism: A New Global Niche. International Journal of Tourism Sciences. 2015. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15980634.2007.11434599>. (дата звернення: 10.11.2023).
53. Medical Tourism: Update and Implications Repor. Deloitte. URL: <http://www.deloitte.com/.../center-for-health-solutions/health>. (дата звернення: 10.11.2023).
54. Medlik S. Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality. [3-rd ed.]. Oxford: ButterworthHeinemann, 2003. 273 p.
55. Melnychenko S. V., Mykhailichenko G. I., Kravtsov S. S. Innovative growth of integrated tourism companies. Innovative development of the economy: global trends and national features: collective monograph; edited by J. Zukovskis, K. Shaposhnykov. Lithuania: Publishing House «Baltija Publishing», 2018. 709 p.
56. Milica Z. Bookman and Karla R. Bookman. Medical Tourism in Developing Countries. Printed in the United States of America. First edition: August 2007. 258 p.
57. Nataliya Gutorova, Vitalii Pashkov, Andrii Harkusha. Virtual/Augmented Reality Software in Medical Rehabilitation: Key Legal Issues. Acta Balneologica. TOM LX N 2 (152)/2018. P. 119–124.

58. Pollard Keith. The outlook for medical tourism in 2010. URL: <http://treatmentabroad.blogspot.com/2010/01/outlook-for-medical-tourism-in-2010.html> (дата звернення: 10.11.2023).

59. Research Reports in Healthcare. URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry/healthcare> (дата звернення: 10.11.2023).

60. UNWTO: International Tourism Highlights, 2019 Edition. URL.: <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152> (дата звернення: 10.11.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура медичного туризму

